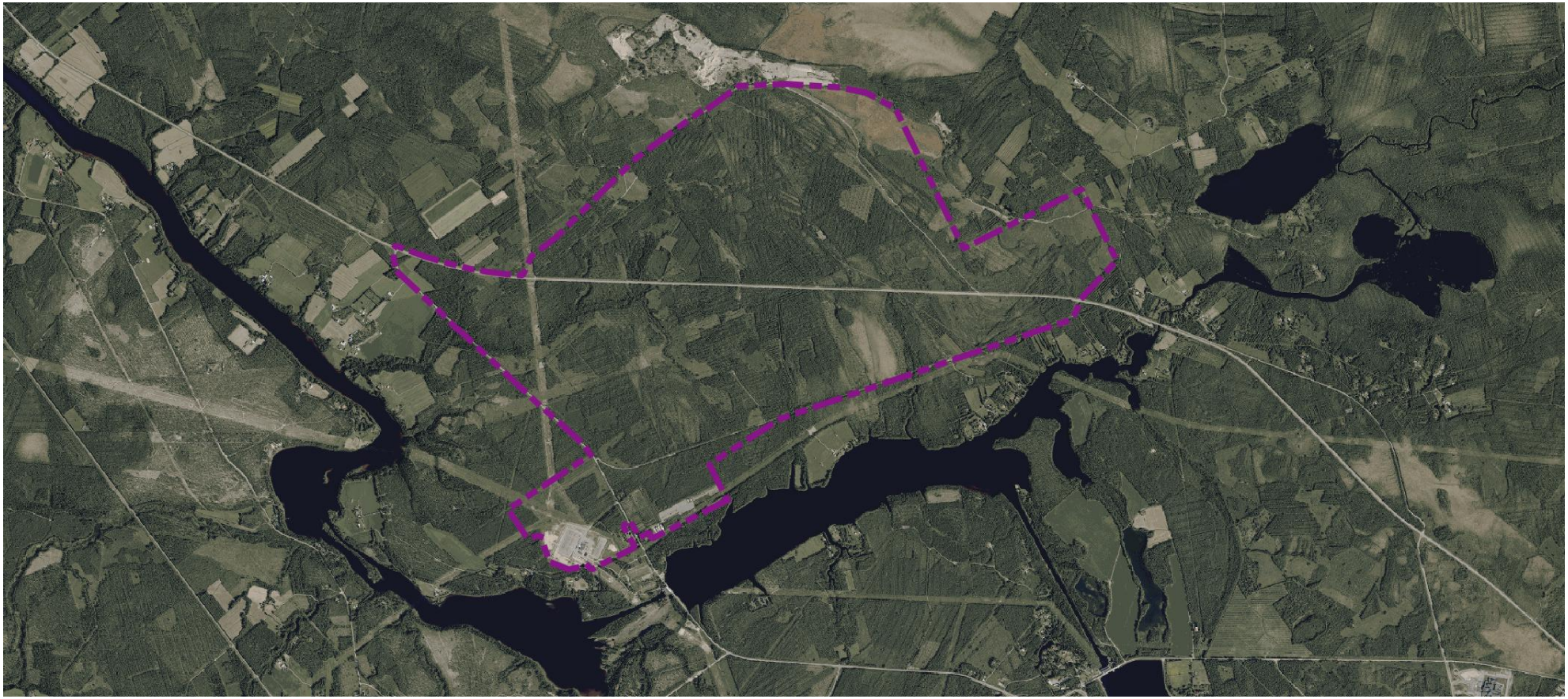
LIITE 3

Maisema- ja kulttuuriympäristöselvitys
Vaalan Nuojuan – Järvikylän osayleiskaava

SWECO

Muutosluettelo

Versio:	Päiväys:	Muutoksen kuvaus	Tarkastettu	Hyväksyjä
1	25.5.2026	Luonnos	10.6.2026	Noora Kela
2	18.6.2026	Selvityksen viimeistely	18.6.2026	Kaisa Winblad
3	5.10.2026	Vähäinen muutos – Jylhämän asuinalueen sijainti lisätty kuvaan 39	5.10.2026	Noora Kela
4	13.10.2026	Vähäinen muutos – lisätty tietoja Lamminahon metsistä ja niittyladoista	13.10.2026	Kaisa Winblad

Projekti: Vaalan Nuojuan – Järvikylän OYK
Työnumero: 25023911
Asiakas: Vaalan kunta
Versio: 4
Päiväys: 13.10.2026
Tekijä: Kaisa Winblad ja Noora Kela

Sisältö

1 Johdanto ... 4

2 Alueen historiaa ... 5

3 Maisema ... 9

3.1 Maisemamaakunta ja maisemaseutu ... 9
3.2 Korkeussuhteet ... 10
3.3 Maaperä ... 11
3.4 Vesistöt ... 12
3.5 Luonnonmaisema ... 14
3.6 Maisemarakenne ... 15
3.7 Maisemakuva ... 16

4 Rakennettu kulttuuriympäristö ... 26

4.1 Oulujokivarren asutus ... 26
4.2 Selvitysalueella ja sen lähituntumassa sijaitsevat rakennukset ... 33

5 Arvoalueet ja -kohteet ... 41

5.1 Lamminahon talonpoikaistila (RKY) ... 41
5.2 Oulujoen ja Sotkamon reitin voimalaitokset / Nuojua ja Jylhämä (RKY) ... 45
5.3 Rokuanvaaran maisemat (VAMA) ... 48
5.4 Askolankangas (VARK) ... 49
5.5 Oulujoen kulttuurimaisema ja voimalaitokset ... 51
5.6 Yksittäiset arvokohteet ... 53
5.7 Perinnemaisemat ... 53

6 Yhteenveto ... 54

7 Lähteet ... 55

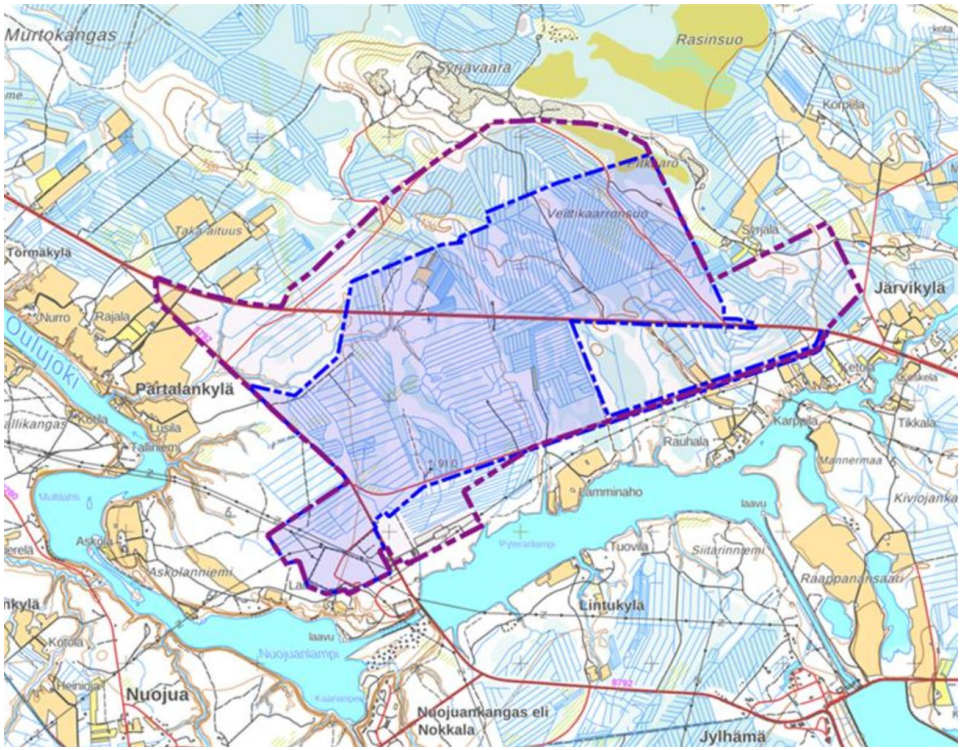
1 Johdanto

Tämä selvitys liittyy Vaalan Nuojuan – Järvikylän osayleiskaavaan. Osayleiskaavan tavoitteena on tarkastella Nuojuan sähköaseman lähialueen maankäyttöä ja määrittää, onko sähköintensiiviselle tuotantotoiminnalle, kuten datakeskuksille ja niihin liittyville toiminnoille tai muunlaiselle teollisuudelle, mahdollisuuksia sijoittua suunniteltujen voimajohtolinjojen halkomalle alueelle. Kaavalla on tavoitteena mahdollistaa myös muuta maankäyttöä alueella, erityisesti yritys- ja elinkeinotoimintaa.

Tämä selvitys kohdistuu osayleiskaavan selvitysalueelle, joka sijaitsee Oulujoen pohjoispuolisilla alueilla Vaalan kunnan keskustaajaman luoteispuolella. Selvitysalue on asumatonta metsä- ja suoaluetta ja pääosin metsätalouskäytössä. Alueen halki kulkee Oulujokivartta myötäillen Oulusta Vaalaan ja edelleen Paltamoon ja Kajaaniin johtava Ouluntie (VT22). Oulujokivarressa selvitysalueen tuntumassa on asutusta ja viljelysalueita. Lähimpiä kyliä ovat selvitysalueen länsipuolella sijaitseva Partalankylä ja selvitysalueen kaakkoiskulmalla sijaitseva Järvikylä. Selvitysalueen etelälaidalla joen tuntumassa kulkevat Jylhämäntie ja Lamminahontie. Selvitysalueen eteläpuolella Oulujoessa on Nuojuan vesivoimalaitos.

Selvitys on laadittu vähintään yleiskaavan edellyttämällä tarkkuudella, tarpeellisiksi katsotuilta osin (esim. rakennetuilta alueilta) asemakaavan edellyttämällä tarkkuudella. Selvityksessä huomioidaan osayleiskaava-alueen ja vaikutusalueen maiseman ja rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteet ja mahdolliset arvot. Siinä tuodaan esille selvitysalueen ja sen lähiympäristön maisemapiirteet (maiseman korkeussuhteet, maaperä, vesistöt, luonnonmaiseman piirteet, maisemarakenne ja maisemakuva), rakennetun kulttuuriympäristön piirteet (asutuksen sijoittuminen, rakennukset ja rakenteet) sekä maiseman ja rakennetun kulttuuriympäristön arvoalueet ja -kohteet. Selvityksen pohjalta arvioidaan maisemaan ja rakennettuun kulttuuriympäristöön liittyvät mahdolliset suojelutarpeet sekä kaavaratkaisun maisemaan ja kulttuuriympäristön arvoihin kohdistuvat vaikutukset.

Selvityksen ovat laatineet arkkitehti, TkT Kaisa Winblad ja arkkitehti Noora Kela / Sweco Finland Oy.

Kuva 1. Selvitysalueeseen kuuluu Vaalan Nuojuan – Järvikylän osayleiskaava-alue, joka osoitetaan kartalla violetilla pistekatkoviivalla. Rajauksen sisällä on alueelle laadittavassa asemakaavassa tarkasteltava alue, joka osoitetaan kartalla sinisellä pistekatkoviivalla. Tässä selvityksessä maisema ja rakennettu kulttuuriympäristö on huomioitu kartalla osoitetulla osayleiskaava-alueella ja sitä ympäröivillä lähialueilla. Tarkasteltaviin lähialueisiin sisältyy mm. Oulujokivarsi Partalankylästä Järvikylään.

2 Alueen historiaa

Kuva 2. Vaalan seutu ja Oulujokivarsi vuonna 1863. (Kartta Vanhat kartat).

Vaalan seudulla asutuksen historia kietoutuu Oulujokivarren historiaan. Oulujokivarressa oli asutusta jo kivikaudella. Keskiajalla seutu oli kiisteltyä raja-aluetta Ruotsin ja Novgorodin välillä. Alueelle alkoi muodostua uudisasutusta 1500-luvun puolivälin tienoilla.

Luonnontilainen Oulujoki oli kuuluisa koskistaan. Oulujoen ylin koskijakso Vaalassa, Niskakoski, putosi 31 metriä yhdeksän kilometrin matkalla jakautuen seitsemään erilliskoskeen: Kauko, Jylhämä, Siitari, Oterma, Pyterä, Kovera ja Nuojua.

Oulujoki oli pitkään pääasiallinen kulkuväylä Kainuusta Ouluun. Jokea pitkin kuljetettiin mm. tervaa, puutavaraa, rautaa ja parkkia. Puutavaran uittoa harjoitettiin Oulujoella jo 1700-luvulla, jolloin laivanrakennustoiminta Oulussa alkoi kehittyä. Uittotoiminta vilkastui 1800-luvun puolivälissä, kun höyryvoiman käyttöönotto sahauksessa ja puutavaran kuljetuksessa ulkomaille yleistyi.

Koskenlaskun ammattilaisia olivat kruunun asettamat laskumiehet, jotka laskivat alas tervaveneet. Valtion laskumiesten ohella koskilla työskenteli yksityisiä rahdinsoutajia, joista osa oli entisiä kalastajia. Koskilla harjoitettiin myös matkailutoimintaa: koskenlasku Oulujoen koskien pärskeissä oli monella turistilla matkan kohokohta.

Oulujoki oli kuuluisa lohestaan. Vesistö muodosti tärkeän vaelluskalojen lisääntymisalueen. Lohenkalastuksen merkitys elinkeinona alkoi vähetä jo 1800-luvun puolivälissä, kun vuosisaaliit pienenivät talonpoikien harjoittaman ryöstökalastuksen ja jokisuulla tapahtuvan pyynnin lisääntymisen seurauksena. Joella harrastettiin myös kalastusmatkailua, joka oli vilkkaimmillaan vuoden 1920 tienoilla. Ulkomaisia urheilukalastajia majoittui mm. Lamminahon ja Uutelan taloissa.

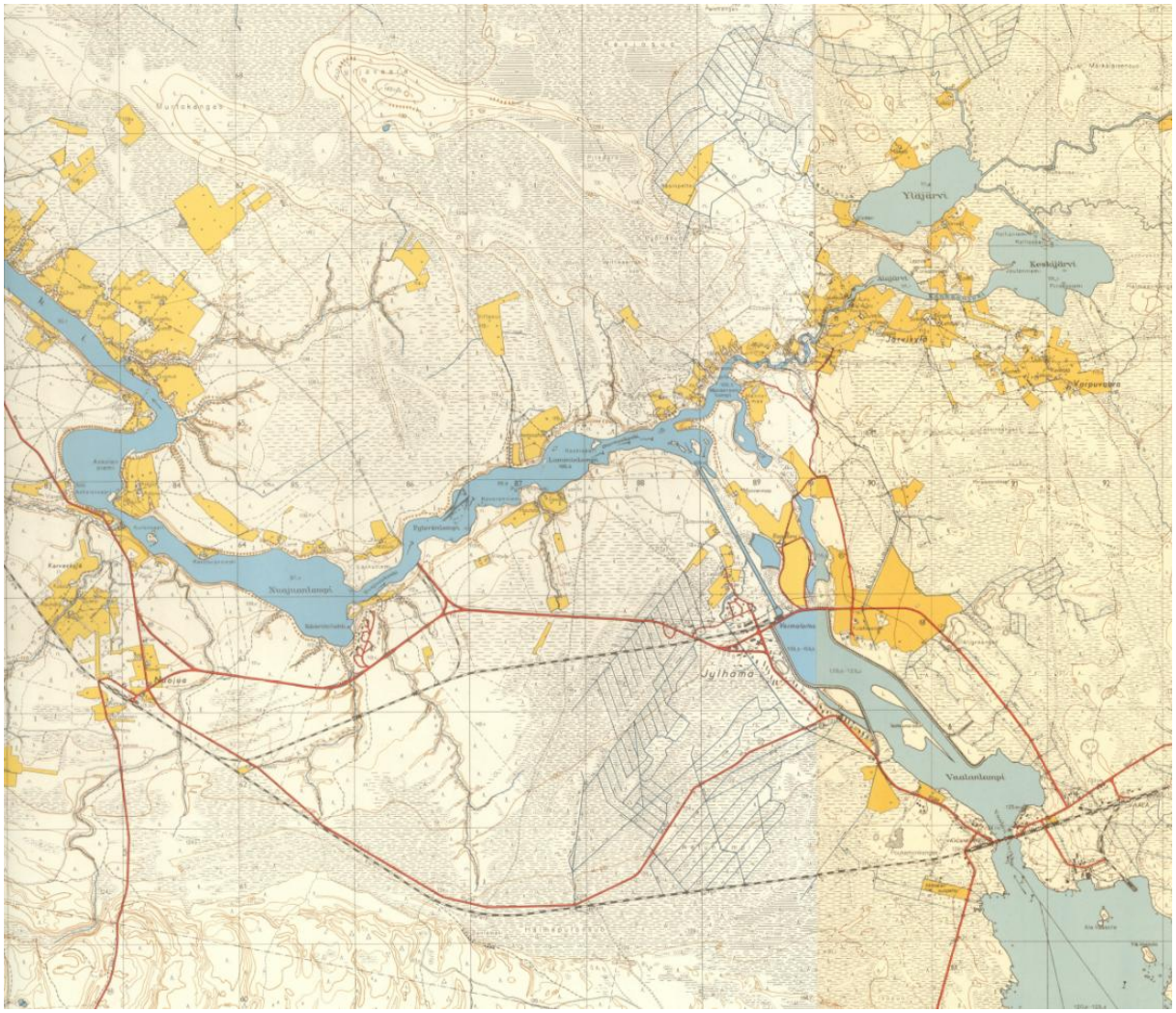
Kuva 3. Siitarin putous Jylhämässä. (Kuva I.K. Inha 1898. Museovirasto / Historian kuvakokoelma / Kustannusosakeyhtiö Otavan kokoelma).

Kuva 4. Tervavene soutajineen Oulujoen koskissa. (Kuva Vilho Setälä. Museovirasto / Historian kuvakokoelma).

Kuva 5. Turistiveneet Oulujoella. (Kuva Museovirasto / Kansatieteen kuvakokoelma).

Kuva 6. Peruskartta 1:20 000 vuodelta 1951. Kartalla näkyy vuonna 1950 valmistunut Jylhämän voimalaitos. Nuojuan voimalaitos on vielä rakentamatta, mutta sen padon tuntumaan johtaa joen eteläpuolella uusi maantie. (Kartta Vanhat kartat). Selvitysalueen kohdalla on rakentamattomia, suoperäisiä metsäalueita. Maisemassa erottuu kapeita luode-kaakkosuunaisisia kuivemman maan harjanteita. Korkeimpina kohoumina kartalla erottuvat Murtokangas ja Syrjävaara. Paikoin Oulujokeen laskevien raviinien latvoilla on suopohjaisten metsien keskelle raivattuja pelto- ja niittyaukeita. Esim. Lamminahon tilalta johtaa tie Vittasuo-nimiselle aukealle.

Oulujoen vesivoimalaitokset rakennettiin 1940-luvun lopulla ja 1950-luvun alussa. Oulujoen pääuomassa on seitsemän vesivoimalaitosta, joista Vaalan kunnassa sijaitsevat Jylhämä (1950) ja Nuojua (1954).

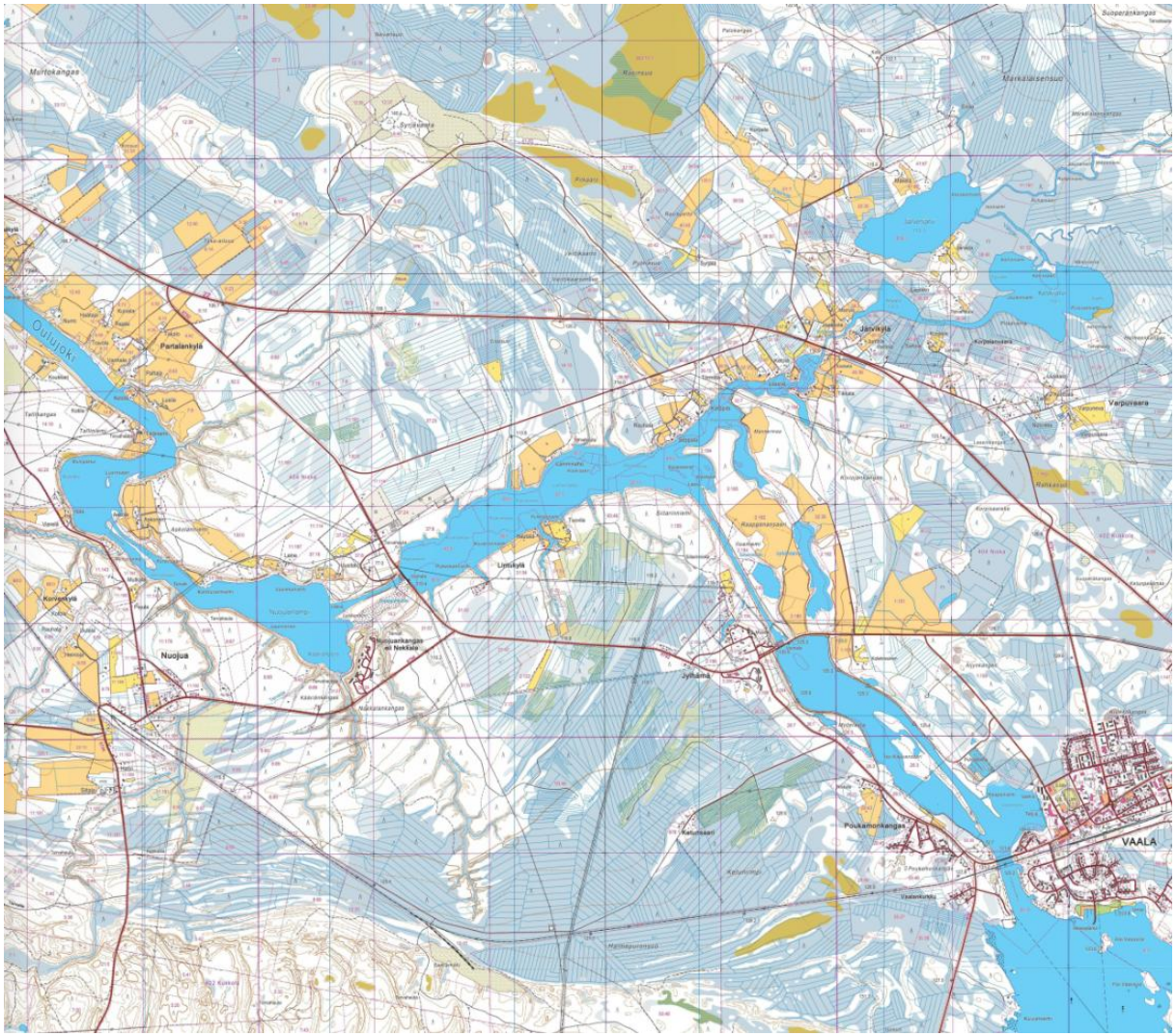
Oulujoen varressa sijaitsevia viljelysmaita pyrittiin suojaamaan tulvilta ja vettymiseltä perkauksilla ja järviä laskemalla 1700-luvulta lähtien. Vuoden 1924 tulvan jälkeen ryhdyttiin vaatimaan vesistön säännöstelyä tulvien poistamiseksi. Maatalouden tulvasuojelun hyödyt eivät kuitenkaan riittäneet tekemään säännöstelyhankkeista kannattavia, vasta voimatalouden mukaantulo vei hanketta eteenpäin. 1930-luvulla toimet Oulujoen valjastamiseksi olivat jo täydessä käynnissä. Sotien jälkeen vesivoimalaitosten rakentaminen tuli entistä tarpeellisemmaksi, kun alueluovutuksissa menetettiin kolmannes Suomen rakennetusta vesivoimasta.

Vesivoiman rakentaminen Oulujoelle muutti ympäröivän luonnon ja jokivarren ihmisten elämänmuodon pysyvästi. Koskien kohina vaimeni ja rantaviiva siirtyi monin paikoin veden noustessa patojen takana.

Oulujoen merkitys lohijokena katosi voimalaitosten rakentamisen myötä. Jokisuistossa sijaitsevan Merikosken voimalaitoksen rakentaminen pysäytti merilohen nousun Oulujokeen kokonaan vuonna 1948. Voimalapatoihin rakennetut kalahissit eivät toimineet ja Oulujoen oma lohikanta kuoli sukupuuttoon.

Voimalaitosten rakentamisen yhteydessä rakennettiin uittokouruja, joilla puutavaraa uitettiin voimalaitosten ohi. Tukkipuun uittaminen suurissa nipuissa tuli mahdolliseksi, kun vedenkorkeus nousi ja joella suoritettiin ruoppauksia. Puunuitto Oulujoella loppui vuonna 1982, maantiekuljetusten tullessa edullisemmiksi.[1]

[1] Oulujoen historiaa.

Kuva 7. Peruskartta 1:20 000 vuodelta 2012. Vaalan kunnan keskustaajama sijaitsee Oulujärven rannassa, Oulujoen alkukohdassa. Jylhämän ja Nuojuan vesivoimalaitosten rakentaminen on muokannut Oulujokea: jokiuomassa vuorottelevat voimalaitosten patoaltaat ja patorakenteiden rajaamat alakanavat. Oulujokivarsilla asutus ja viljelykset sijaitsevat likimain samoilla paikoilla kuin 1900-luvun alussa.

Oulujärven pohjoispuolella kulkeva rautatie Oulusta Kontiomäelle valmistui vuonna 1929. Junaliikenne Oulun ja Vaalan välisellä rataosuudella käynnistyi samana vuonna. Rautatie vaikutti myös Vaalan aseman seudun kehitykseen.

Oulujoen voimalaitosten rakentaminen lisäsi väestön määrää jokivarren kunnissa. Myös ympäristö kehittyi, alueelle rakennettiin muun muassa uutta tiestöä. Oulujoen pohjoispuolinen maantie Muhoksen Laukasta Vaalaan rakennettiin voimalaitostyömailta vapautuneella työvoimalla vuosina 1949–1953.

Ensimmäinen aloite Vaalan kunnan perustamisesta tehtiin vuonna 1928. Monien vaiheiden jälkeen Vaalan kunnan perustaminen vahvistettiin vuonna 1952 valtioneuvoston päätöksellä, jolla Utajärveen kuuluneet Vaalan aseman seutu ja osat Niskan kylää erotettiin Utajärvestä ja liitettiin Säräisniemen kuntaan 1.1.1954 lähtien. Kunnan ja seurakunnan viralliseksi nimeksi tuli Vaala ja uuden kunnan keskukseksi tuli Vaalan kylä.

3 Maisema

3.1 Maisemamaakunta ja maisemaseutu

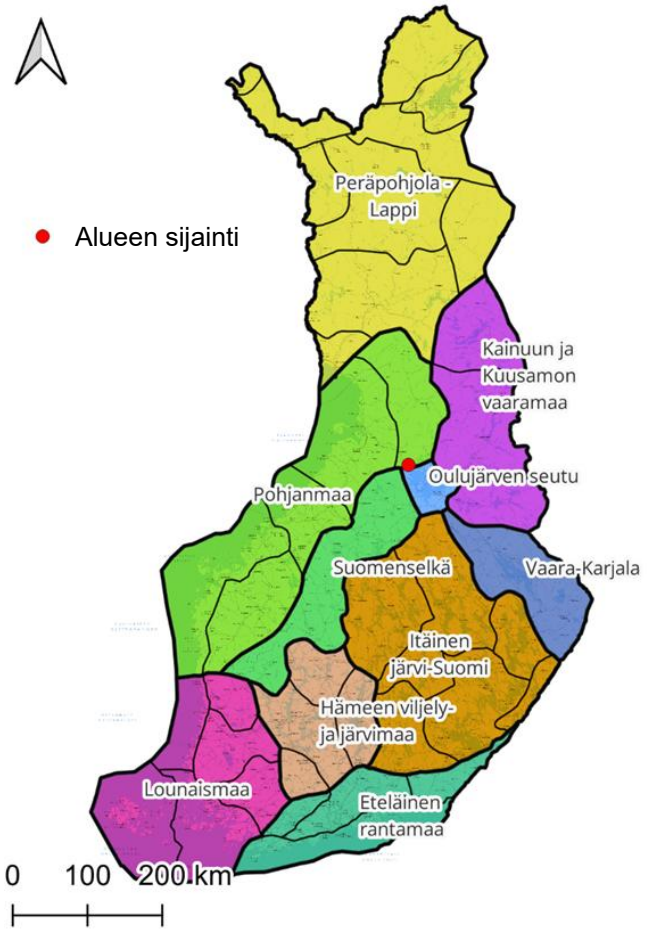
Ympäristöministeriön maisema-aluetyöryhmän vuonna 1993 laatimassa jaottelussa selvitysalue sijaitsee Pohjanmaan maisemamaakuntaan kuuluvan Pohjois-Pohjanmaan nevalakeuden maisemaseudun alueella, Oulujärven seudun maisemamaakunnan rajan tuntumassa. Suomi on jaettu kymmeneen eri maisemamaakuntaan, joista osa jakautuu edelleen maisemaseutuihin. Jako ilmentää kulttuurimaisemille ominaisia alueellisia piirteitä ja maisemien vaihtelevuutta. Läheisten seutujen väliset erot eivät ole jyrkkiä, sillä maisemien piirteet vaihettuvat yleensä vähittäin.

Pohjanmaan maisemamaakunta on laaja aluekokonaisuus, jonka luonne vaihettuu sekä etelästä pohjoiseen että rannikolta sisämaahan siirryttäessä. Pohjanmaalla vaihtelevat mannerjäätikön muovaamat moreenialueet sekä jäätikköjokien sedimentaation tuloksena syntyneet loivapiirteiset alueet. Yhteistä koko alueelle ovat suurehkot joet, selvärajaiset jokilaaksot ja näiden väliset lähes asumattomat selännealueet.

Pohjois-Pohjanmaan nevalakeuden seudulla maasto on suhteellisen tasaista. Korkeusvaihtelut ovat vähäisiä seudun itärajalle asti, missä topografia alkaa nopeasti jyrketä kohti Kainuun vaaramaita. Kivikkoiset laakeat moreenimaat pilkistävät siellä missä maa ei ole peittynyt valtavien suoerämaiden alle. Reilusti yli puolet maa-alasta on suota, loppu on lähes kokonaan metsää. Muutama harjujakso luikertelee alueen poikki. Asutus on harvaa, vesistöjen varsilla on lähinnä yksittäisasutusta sekä muutamia pieniä taajamia.

Oulujärven seudun maisemamaakunta on Vaara-Karjalan – Kainuun vaaraseudun ja Pohjois-Pohjanmaan nevalakeuden seudun vaihettumisaluetta. Oulujärven seudun yksilöllisin ja hallitsevin tunnusmerkki on laajojen selkävesien ja saaristojen mahtava Oulujärvi. Oulujärveä ympäröivillä alueilla maasto on pääpiirteissään hyvin tasaista. Pinnanmuodot alkavat jyrketä kohti järven itäpuolisia vaara-alueita. Luoteessa Pohjanmaan nevalakeuden tuntumassa maisema muuttuu suovaltaiseksi. Oulujärven poikki kulkee luoteesta kaakkoon suuntautuva harjumuodostumajakso, jonka tuntumassa seudun tasainen maaperä on laajalti jäätikköjokien tuomien sedimenttien kattama. Soita on runsaasti. Asutus on Oulujärven seudulla melko harvaa.[2]

Selvitysalueella maisema ilmentää nevalakeuden seudun ja Oulujärven seudun maisemapiirteitä. Tasaista maisemaa juovittavat luode-kaakkosuuntaiset harjanteet. Harva asutus keskittyy Oulujokivarsille.

Kuva 8. Maisemamaakunnat. Selvitysalueen sijainti on merkitty kartalle punaisella pisteellä.

[2] Maisemanhoito 1993.

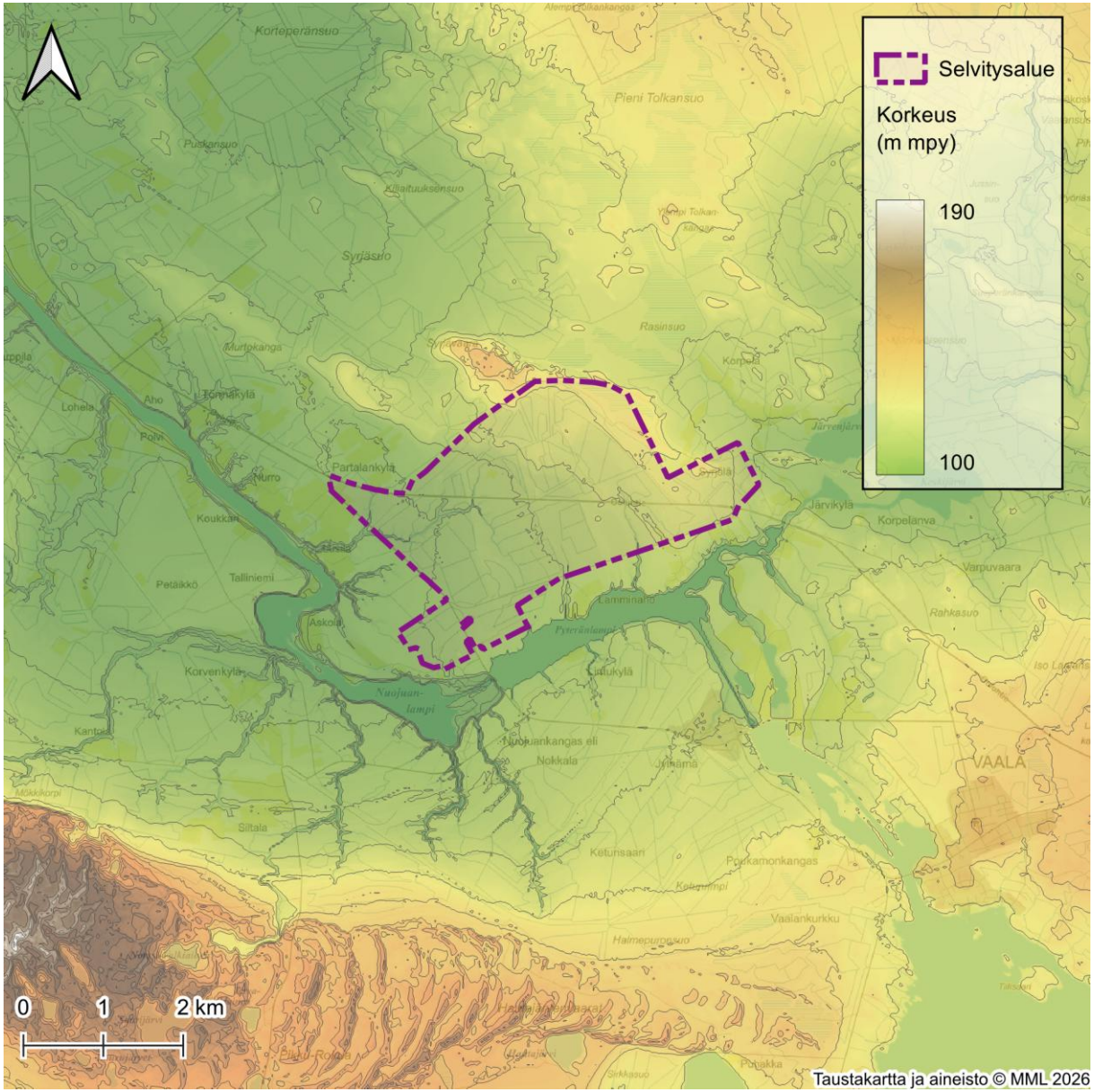
3.2 Korkeussuhteet

Oulujärven seutu on lännestä itään tasaisesti kohoavaa, 100–150 metriä meren pinnan yläpuolella olevaa tasankoaluetta, jota hallitsevat laajahkot suot. Aluetta halkoo Rokuan harjujakso.

Suurmaisemassa selvästi korkeimpana maastonmuotona erottuu selvitysalueen etelä- ja länsipuolilla sijaitseva Rokuanvaara. Rokuanvaara on luode-kaakkosuuntainen vaara, jolla maasto laskee kaakkoon Oulujärven suuntaan. Rokuanvaaralla maisemakuva on metsäinen. Vaaralla on paikoin myös laajoja avohakkuualueita.

Selvitysalueen lähiympäristössä maastonmuodot ovat loivapiirteisiä. Maasto laskee loivasti lounaaseen ja etelään Oulujoen suuntaan. Kartalla maiseman korkeimpina kohtina erottuvat selvitysalueen pohjoispuolella sijaitsevat luode-kaakkosuuntaiset harjanteet, Murtokangas ja Syrjävaara, joka ulottuu selvitysalueen pohjoisreunalle. Syrjävaaralla maaston korkeimmat kohdat sijoittuvat 130 metriä meren pinnan yläpuolelle. Syrjävaaralla on paljon laajoja maa-aineksenottoalueita. Matalahkot harjanteet eivät erotu maisemakuvassa Oulujokivarsille tai selvitysalueelle.

Selvitysalueella maasto on varsin tasaista. Alueen keskellä on laajoja, lounaan suuntaan hyvin loivasti viettäviä suoalueita. Maaston korkeus on noin 100–130 metriä meren pinnan yläpuolella. Suoalueiden keskellä vain hivenen ympäristöään korkeampina kohoumina erottuvat Murtokankaan ja Syrjävaaran harjujaksoihin kuuluvat luode-kaakkosuuntaiset kuivemman maan saarekkeet.

Kuva 9. Korkeussuhteet.

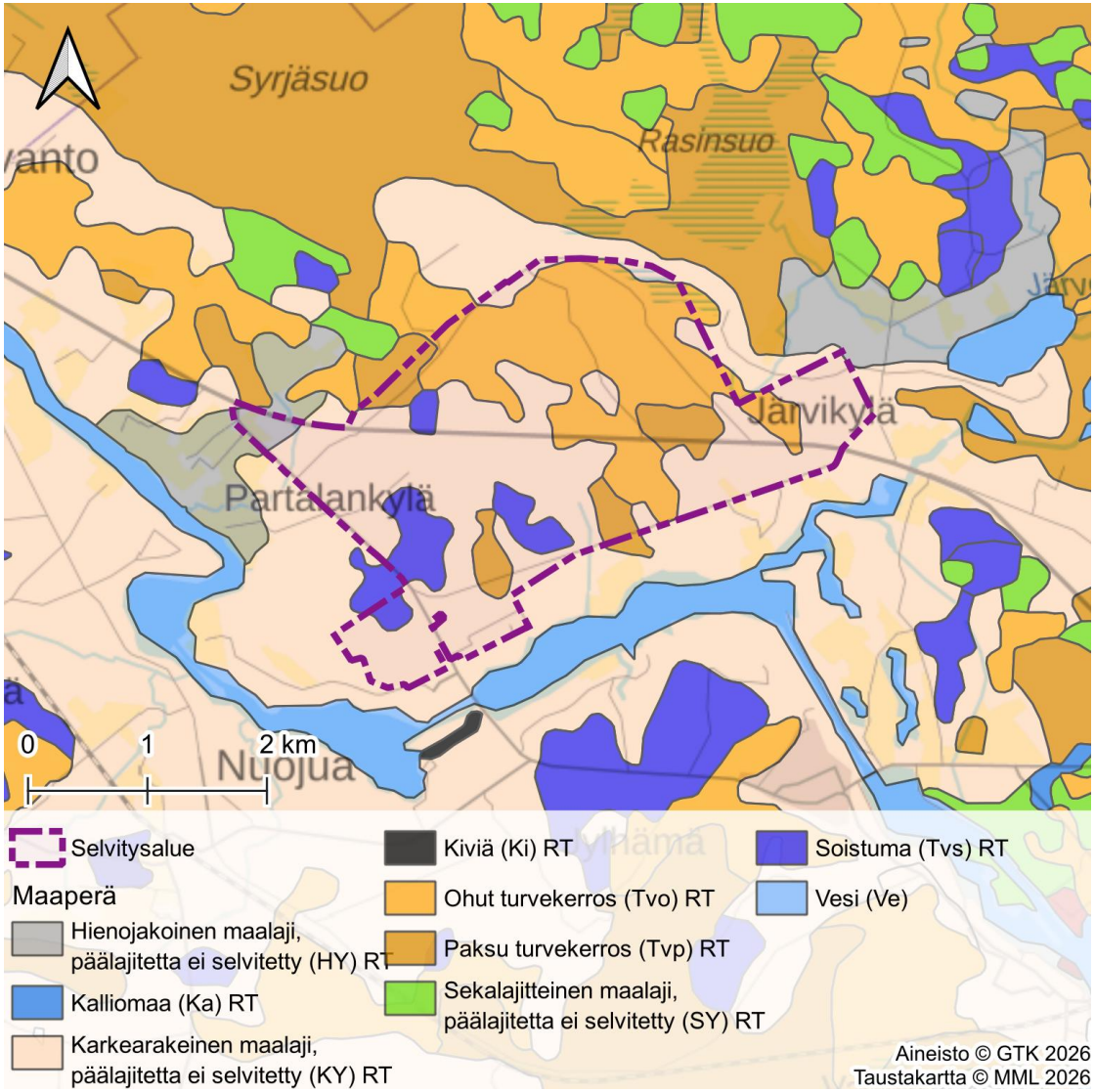
3.3 Maaperä

Koko Suomi sijaitsee Baltian eli Fennoskandian kilven alueella, jossa vanha kallioperä on paljastunut nuorempien kerrostumien alta. Vaalan kunta sijaitsee Pohjois-Pohjanmaan maakunnan itäreunalla, Kainuun maakunnan rajalla. Alueella kallioperän juonteet ja murroslinjat antavat maisemalle ominaisen, voimakkaasti suuntautuneen ilmeen. Selvitysalueella kallioperä on pääosin tonaliittista migmatiittia. Selvitysalueen luoteisosiin ulottuvat Utajärven konglomeraattimuodostuma ja Vuotton kiilleliuskealue.

Maaperällä tarkoitetaan kallioperää peittävää irtomaakerrosta. Maaperä koostuu kallioperän kiviaineksista peräisin olevista kivennäismaalajeista sekä kasvien ja muiden eliöiden jäänteistä syntyneistä eloperäisistä maalajeista. Selvitysalueella maaperä on syntynyt pääasiassa Veiksel-jääkauden aikana, jolloin jäätikkö virtasi luoteesta kaakkoon, muodostaen maisemalle sen tyypillisen suuntautuneen luonteen.

Maaperän pintaosat ovat lähes kaikkialla Kainuussa moreenia. Moreenimaat ovat pinnaltaan useimmiten lohkareista tai kivistä. Moreeni koostuu erikokoisista maalajeista, isoista kivenlohkareista hiekkaan ja hienojakoiseen saveen. Moreenialueita rikkovat kaakko-luodesuuntaiset ja itä-länsisuuntaiset harjujonot. Seudun länsiosissa maalajeja peittävät paikoin 1–2 metriä paksut turvekerrostumat.[3]

Selvitysalueella maaperä on pääosin moreenia, suoalueilla turvetta. Selvitysalueen luoteiskulmalla Partalan kylän tienoilla on hienojakoisia maalajeja.

Kuva 10. Maaperä.

[3] Muhonen & Savolainen 2014.

3.4 Vesistöt

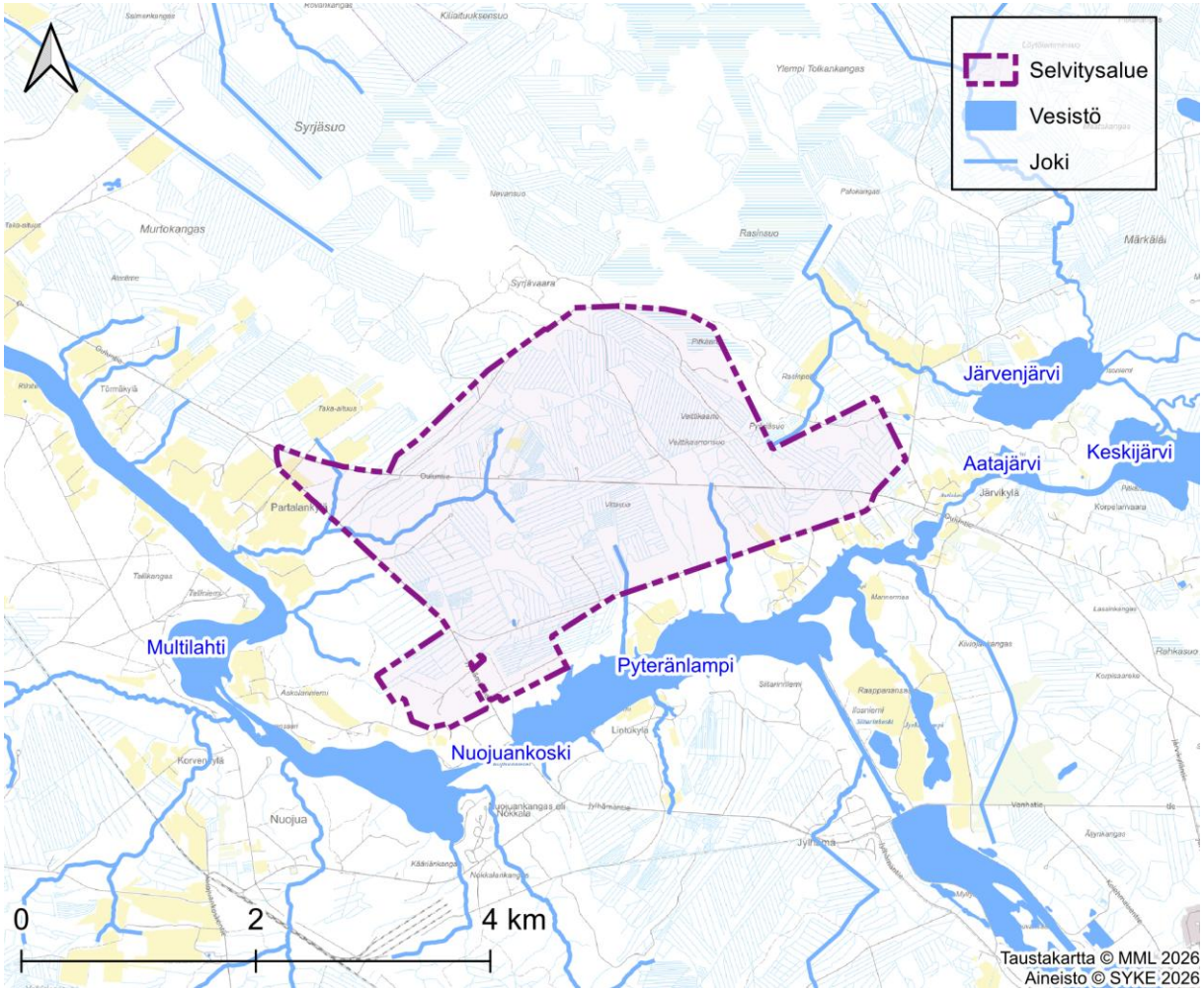
Selvitysalue kuuluu Oulujoen vesistöalueeseen. Vesistöalueen keskusjärvi, Oulujärvi, on pinta-alaltaan Suomen neljänneksi suurin järvi. Oulujärvi laskee Oulujokea pitkin Pohjanlahteen.

Selvitysalue sijaitsee Oulujoen varressa Oulujärven luoteispuolella. Oulujärvestä luoteen suuntaan laskeva Oulujoki kaartaa selvitysalueen eteläpuolella mutkan lounaaseen.

Oulujoessa sijaitsevat selvitysalueen kohdalla Jylhämän ja Nuojuan voimalaitokset. Vesivoimalaitosten rakentaminen on muuttanut maastonmuotoja jokivarsilla. Vaalan taajaman luoteispuolella Oulujoki laajenee Jylhämän voimalaitoksen patoaltaaksi. Voimalaitoksen kapea alakanava laajenee Nuojuan voimalaitoksen patoaltaaksi, kapenee Nuojuan alakanavaksi ja levenee voimalaitoksen alapuolella Nuojuanlammeksi. Nuojuanlammesta joki virtaa Ämmänväylän kautta Multilahteen, josta joki kaartaa idän kautta luoteeseen. Oulujoen törmät ovat jyrkät varsinkin selvitysalueen lounaispuolella Nuojuanlammen ja Multilahden rannoilla.

Oulujokeen liittyy lukuisia hiekkaiseen maaperään uurtuneita pieniä sivu-uomia, raviineja. Selvitysalueelle ulottuvat Karjalanoja ja Otermanoja. Raviinit erottuvat maisemakuvassa rotkomaisina, paikoin jyrkkäreunaisina laaksopainanteina.

Selvitysalueen kaakkoispuolella sijaitsevat Oulujokeen laskevat Järvenjärvi, Keskijärvi ja Alajärvi.

Kuva 11. Vesistöt.

Kuva 12. Oulujoki, näkymä Nuojuan voimalaitoksen patosillalta koilliseen patoaltaan suuntaan.

Kuva 13. Näkymä Jylhämäntieltä Karjalanojalle.

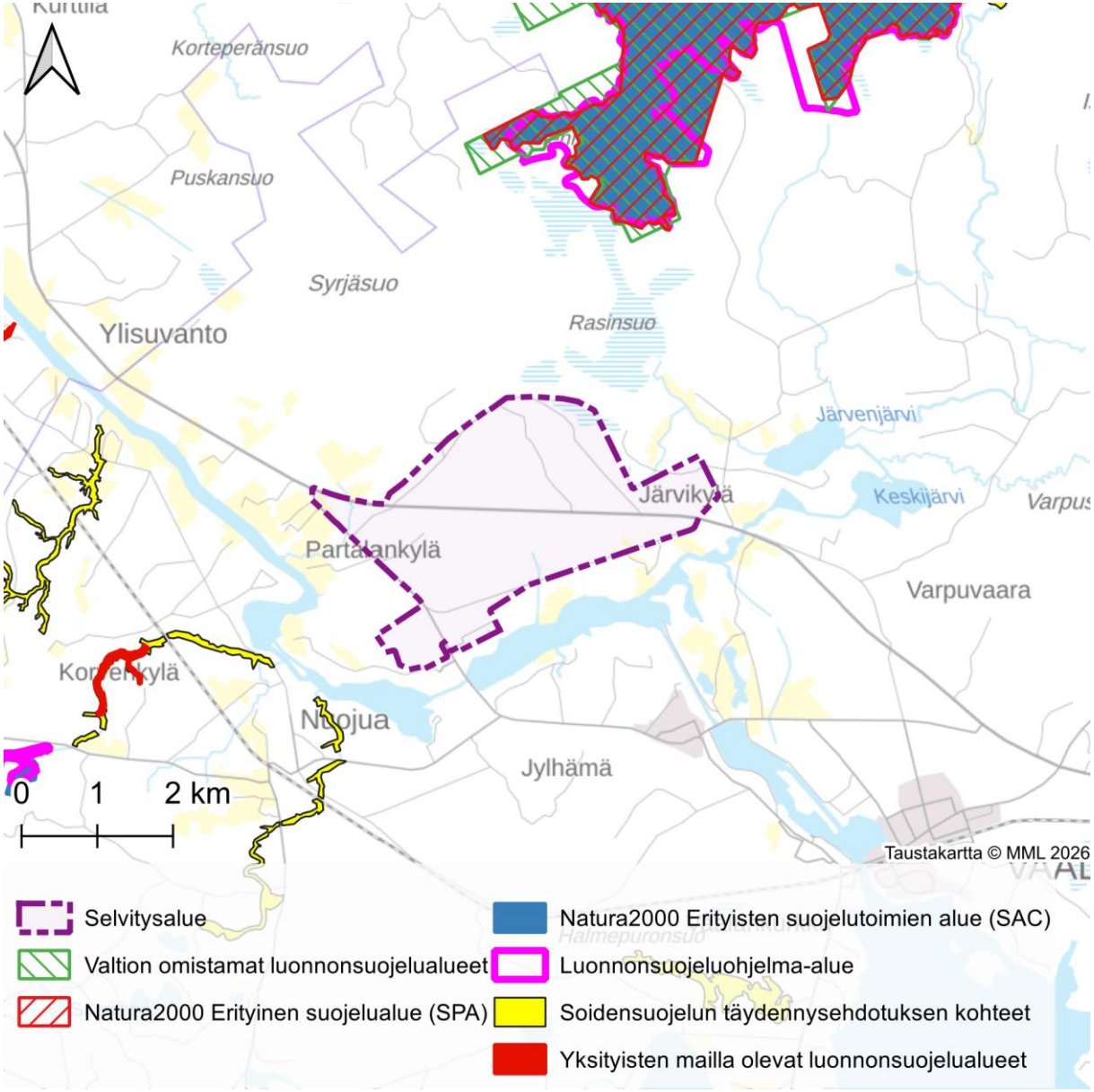
Kuva 14. Jylhämäntie. Raviinin kohta näkyy pienenä notkelmana tiemaisemassa.

3.5 Luonnonmaisema

Selvitysalue kuuluu keskiboreaaliseen Pohjanmaan kasvillisuusvyöhykkeeseen ja Pohjois-Pohjanmaan aapasuovyöhykkeeseen. Luonnonkasvillisuutta hallitsevat metsät ja suot. Kasvullisen metsämaan osuus on lisääntynyt lähinnä soiden ojituksen seurauksena.

Selvitysalue on pääasiassa metsätalouskäytössä olevaa metsää ja ojitettua suoaluetta. Metsät ovat eri kasvun vaiheessa olevia talousmetsiä. Alueella on myös laajoja hakattuja alueita ja taimikoita. Selvitysalueella on paikoin myös pienialaisia peltoaukeita. Avointa suomaisemaa on Pitkäarolla ja Otermanojan länsipuolella sijaitsevalla suolla.

Selvitysalueella tai sen lähituntumassa ei ole entuudestaan tiedossa olevia erityisiä luontoarvoja. Tolkansuon Natura-alue sijaitsee selvitysalueen koillispuolella, lähimmillään hieman yli kahden kilometrin päässä.

Kuva 15. Selvitysalue suhteessa luonnonarvoalueisiin.

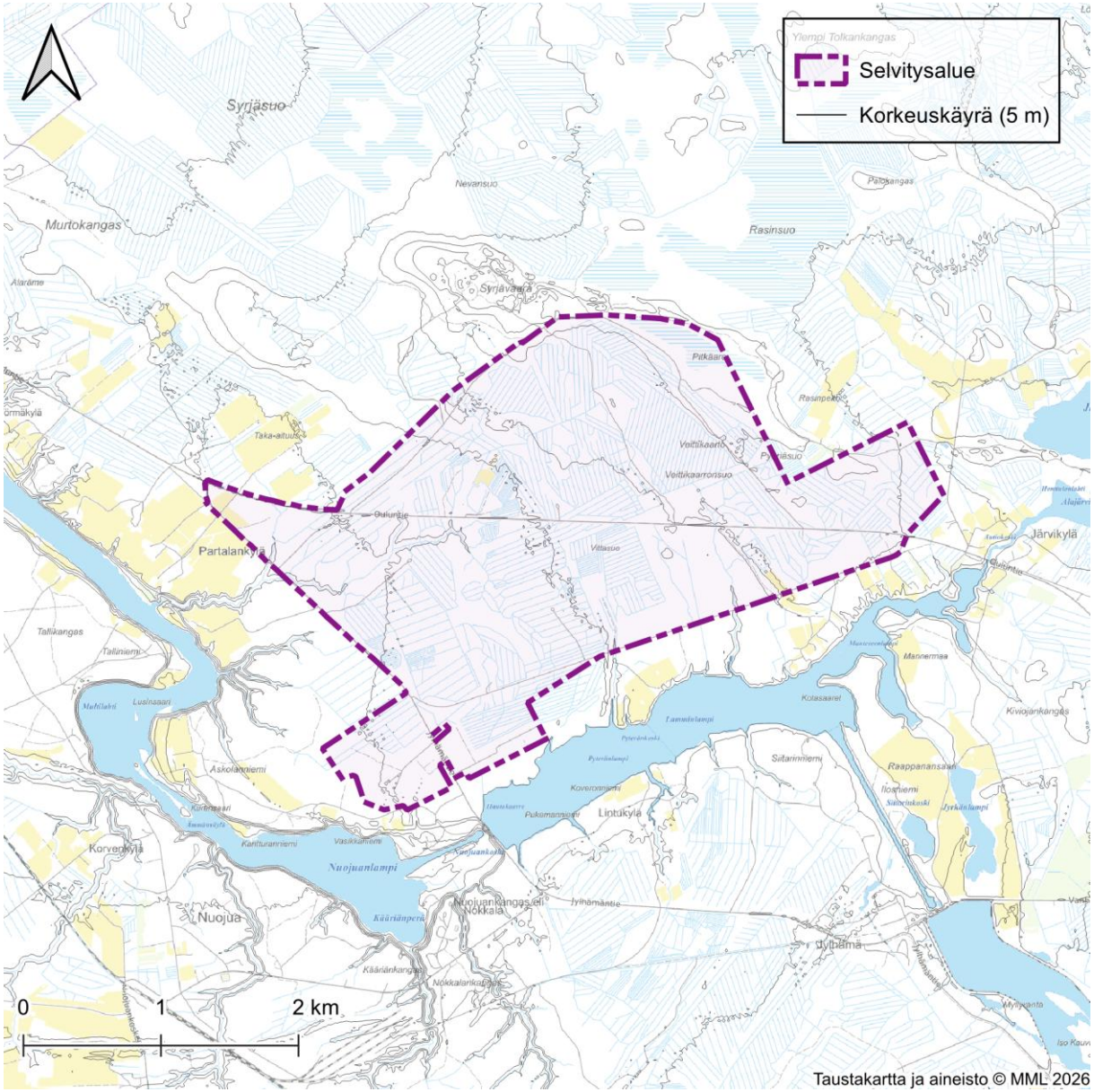
3.6 Maisemarakenne

Oulujärven luoteispuolisilla alueilla Oulujokivarsilla maastonmuodot ovat loivapiirteisiä. Maisemarakenteen rungon muodostavat matalien selännealueiden muodostamat kaakko-luodesuuntaiset ketjut, jotka loivenevat selvitysalueella varsin tasaiseksi maastoksi. Selvitysalueella ja sen lähituntumassa maisemarakenteessa ei erotu selkeitä selänteitä ja mäkiä tai muita alueelle leimaa-antavia maastonmuotoja.

Oulujoki on seudun identiteetin kannalta keskeisin ja tärkein maisemaelementti. Asutus on vanhastaan tukeutunut Oulujokeen. Oulujokivarressa maisemaa on muokannut Jylhämän ja Nuojuan vesivoimalaitosten rakentaminen 1900-luvun puolivälissä.

Asutus ja viljelyksessä olevat peltoalueet sijaitsevat Oulujokivarsilla selvitysalueen länsi- ja eteläpuolella. Viljelysalueet ovat pääosin melko pienialaisia. Laajimmat avoimet viljelysaukeat sijaitsevat Partalankylässä selvitysalueen länsipuolella.

Maisemassa erityispiirteinä erottuvat selvitysalueella ja sen läheisyydessä Oulujokeen laskevat raviinit.

Kuva 16. Selvitysalueen korkeussuhteet ja maisemapiirteet. Tärkein maisemaelementti selvitysalueen lähiseudulla on Oulujoki.

3.7 Maisemakuva

Selvitysalueella ja sen lähiseuduilla maisema on pääosin sulkeutunutta metsätalousmaisemaa. Avoimia maisematiloja on hakkuuaukeilla ja avosoilla sekä selvitysalueelle paikallisesti ulottuvilla peltoaukeilla. Avoimina, nauhamaisina maisematiloina erottuvat myös selvitysalueen halki kulkeva Ouluntie sekä pienemmät tiet Jylhämäntie, Lamminahontie ja selvitysalueella kulkevat metsäautotiet.

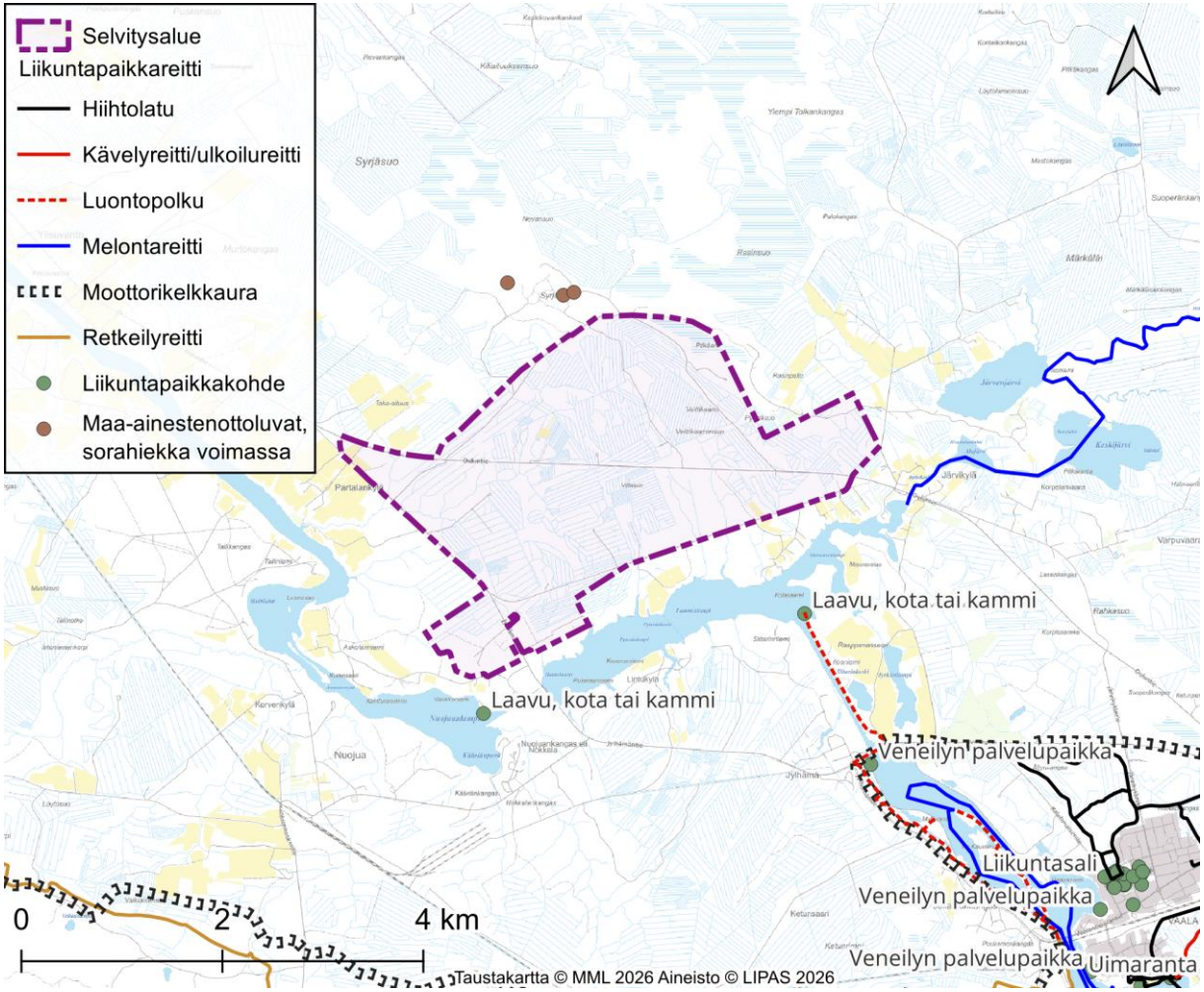
Selvitysalueen halki kulkeva Ouluntie on selvitysalueelle avautuvien näkymien kannalta potentiaalinen. Nykyisellään tietä rajaa metsämaisema, tieltä avautuvat näkymät ovat suljettuja. Jatkossa, selvitysalueen rakentuessa, tieltä avautuvat näkymät tulevat olemaan tärkeitä: ne toimivat parhaimmillaan alueen ja paikkakunnan käyntikorttina tiellä liikkuville.

Selvitysalueen lähiseudulla Oulujokimaisemassa keskeisinä, alueen identiteetin kannalta merkittävinä maamerkkikohteina erottuvat Nuojuan ja Jylhämän vesivoimalaitokset, niihin liittyvät patorakennelmat ja voimajohtokäytävät. Voimalaitosrakennukset ja rakenteet sekä niihin liittyvät voimalinjat ovat olleet leimaa-antava piirre alueella jo 1950-luvulta lähtien. Oulujoelle avautuu näkymiä lähinnä voimalaitosten patosilloilta.

Maisemavaurioina erottuvat selvitysalueen pohjoispuolella Syrjävaaralla sijaitsevat maa-aineksenottoalueet. Alueella on voimassa olevat maa-ainestenottoluvat.

Selvitysalueen lähituntumassa Oulujokivarsilla on kaksi virkistyskohteena toimivaa laavua / kotaa. Virkistysreitit sijaitsevat pääosin Vaalan taajaman lähiseuduilla.

Selvitysalueen lounaiskulmalla sijaitseva Nuojuankankaan sähköasema on laaja, paikallisesti maisemakuvassa erottuva tekninen alue. Sähköasemalta pohjoiseen johtava voimajohtokäytävä erottuu maisemassa avoimena tilana.

Kuva 17. Selvitysalue suhteessa virkistysreitteihin ja -kohteisiin.

Metsätalousmaisemat

Kuva 18. Metsää Jylhämäntien varressa. Näkymä Jylhämäntieltä koilliseen selvitysalueen suuntaan.

Kuva 19. Ouluntietä rajaavat metsätalousalueet. Näkymä Ouluntietä pitkin lännen suuntaan.

Kuva 20. Taimikkoa selvitysalueen pohjoisreunalla. Näkymä Syrjävaarantieltä etelän suuntaan.

Kuva 21. Hakkuuaukea suunnittelualueen luoteispuolella. Näkymä Syrjävaarantieltä lännen suuntaan.

Suomaisemat

Kuva 22. Otermanojan länsipuolella sijaitseva suoalue. Näkymä Lamminahontieltä pohjoisen suuntaan.

Kuva 23. Pitkäarolla on avointa suomaisemaa (suoalue näkyy kuvassa taustalla). Näkymä Syrjävaarantieltä koillisen suuntaan. Taustalla matalana kohoumana erottuu Syrjävaaran harjuketjuun kuuluva harjanne.

Tiemaisemat

Selvitysalueen halki kulkee Oulusta Vaalaan ja edelleen Paltamoon ja Kajaaniin johtava Ouluntie (VT22). Tie on valtatie, jolla ajonopeudet ovat suuria. Tietä ympäröivät metsätalousalueet, maisemakuva on metsäinen ja sulkeutunut. Selvitysalueen luoteispäässä Ouluntieltä avautuu näkymä Partalankylän viljelysaukeille.

Selvitysalueen länsilaidalla kulkee Ouluntieltä erkaneva Jylhämäntie (8792). Tie on rakennettu voimalaitosten rakentamisen yhteydessä 1900-luvun puolivälin tienoilla. Tie johtaa Oulujoen yli Nuojuan voimalaitoksen patosiltaa pitkin ja jatkuu joen eteläpuolella kohti Jylhämän voimalaitosta. Tieympäristössä maisemakuva on metsäinen. Partalan kylän kohdalla tieltä avautuu näkymiä viljelysaukeille. Tien kanssa risteää Nuojuankankaan sähköasemalta pohjoisen suuntaan johtava voimalinja. Nuojuan voimalaitoksen ympärillä tiemaisemaa hallitsevat voimalaitos, patorakenteet ja sähkönsiirtoon liittyvät rakenteet.

Kuva 24. Ouluntie.

Kuva 25. Jylhämäntie. Kuvassa näkyy myös Nuojuankankaan sähköasemalta pohjoiseen johtava voimalinja. Rakentaminen on vielä kesken, linjalta puuttuvat voimajohdot.

Selvitysalueen eteläreunalla Oulujoen pohjoispuolella kulkee lounas-kaakkosuuntainen, linjaukseltaan viivasuora Lamminahontie. Tie on rakennettu voimalaitosten rakentamisen yhteydessä 1950-luvun lopulla. Tie on kapeahko soratie. Tietä ympäröivät metsätalousalueet, maisemakuva on metsäinen ja sulkeutunut. Tien koillispäässä Oulujoen varressa on asutusta ja pienialaisia peltoaukeita. Lamminahontietä kuljetaan selvitysalueen eteläpuolella Oulujokivarressa sijaitsevalle Lamminahon talonpoikaistilalle.

Ouluntien pohjoispuolella Syrjävaarantie tekee laajan mutkan Syrjävaaralle. Tie on linjattu maastoon matalille kangasmaille, alavimpia ja soisimpia alueita vältellen. Tie kulkee metsätalousalueiden ja suoalueiden halki, maisemakuva on metsäinen. Syrjävaaralla tien varressa on maa-aineksenottoalueita.

Selvitysalueella kulkee myös pienempiä, pääasiassa metsäautoteinä palvelevia teitä.

Kuva 26. Lamminahontie. Tien rinnalla kulkee voimalinja.

Kuva 27. Syrjävaarantie.

Voimalinjat

Nuojuan ja Jylhämän vesivoimalaitoksiin liittyvät voimalinjat ovat olleet osa alueen maisemaa 1900-luvun puolivälistä lähtien. Oulujokivarsilla voimalaitosten lähituntumassa maisema on voimatalouden leimaamaa.

Uutena maisemaelementtinä alueella erottuu Nuojuankankaan sähköasema. Sähköasemalta lähtee pohjoisen suuntaan uusi voimalinja, joka risteää selvitysalueella Jylhämäntien ja Ouluntien kanssa.

Kuva 28. Rakenteilla oleva voimalinja Nuojuankankaan sähköasemalta pohjoiseen. Näkymä Jylhämäntieltä pohjoisen suuntaan.

Kuva 29. Oulujoen pohjoispuolella Nuojuasta koilliseen johtava voimalinja kulkee Lamminahon tilan pysäköintialueen ylitse.

Kuva 30. Voimalinja ei juurikaan näy Lamminahon pihapiirin suunnasta luoteeseen pysäköintialuetta kohti avautuvissa näkymissä. Peltojen muodostaman avoimen maisematilan ja voimalinjan väliin jää kapeahko kaistale suojapuustoa, joka peittää näkymää.

Oulujokimaisemat

Oulujoki on Vaalan Nuojuan ja Järvikylän seudulla hallitseva maisemaelementti. Oulujokilaakso itsessään toimii suurmaisematasolla maamerkkinä, jonka varaan muut maisemaelementit asettuvat. Oulujoki on jo vanhastaan toiminut selkärankana, jonka varrelle asutus on aikojen kuluessa muodostunut. Oulujoki on ollut tärkein kulkuväylä ja tavaran kuljetusreitti sisämaasta rannikolle.

Kulttuurihistoriallisesta ja maisemallisesta merkityksestään huolimatta Oulujoki ei juurikaan erotu maisemakuvassa. Jokivarsilla kulkevilta teiltä ei avaudu näkymiä jokimaisemiin. Jokivarren asuinpaikoilla ja peltoaukeilla rantapuusto peittää näkymiä joelle. Joen rannat ovat monin paikoin jyrkät.

Oulujoki näkyy selvitysalueen lähitienoilla oikeastaan vain voimalaitosten patosilloilta. Näitä näkymiä hallitsevat voimalaitosten patorakenteet. Voimalaitosten yläpuolelle patoaltaiden suuntaan avautuvat näkymät poikkeavat voimakkaasti voimalaitosten alapuolelle alakanavien suuntaan avautuvista näkymistä.

Kuva 31. Näkymä Lamminhaon pihapiiristä Oulujoelle. Oulujoen rantatörmät ovat Lamminahon kohdalla jyrkät.

Kuva 32. Oulujoki, näkymä Lamminahon pihapiiristä kaakon suuntaan.

Kuva 33. Oulujoki, näkymä Nuojuan voimalaitoksen patosillalta koilliseen patoaltaan suuntaan.

Kuva 34. Oulujoki, näkymä Nuojuan voimalaitoksen patosillalta lounaaseen alakanavan suuntaan.

Maamerkkikohteet

Keskeisimpänä maamerkkinä selvitysalueen lähituntumassa erottuu Nuojuan vesivoimalaitos. Voimalaitoskokonaisuuteen kuuluvat voimalaitoksen koneasema, patorakenteet ja alakanava. Voimalaitokseen kuuluu myös voimalaitoksen yläpuolella järvimäiseksi altaaksi laajentunut jokiuoma. Kartalla näkyvät edelleen patoaltaan alle kadonneiden jokiosuuksien ja koskien nimet: Otermankoski, Lamminlampi, Pyteränkoski, Pyteränlampi, Koveronkoski ja Hautakaarre.

Selvitysalueella maisemassa ei erotu maamerkkeinä hahmottuvia kohteita.

Kuva 35. Nuojuan voimalaitos, näkymä patosillalta luoteeseen.

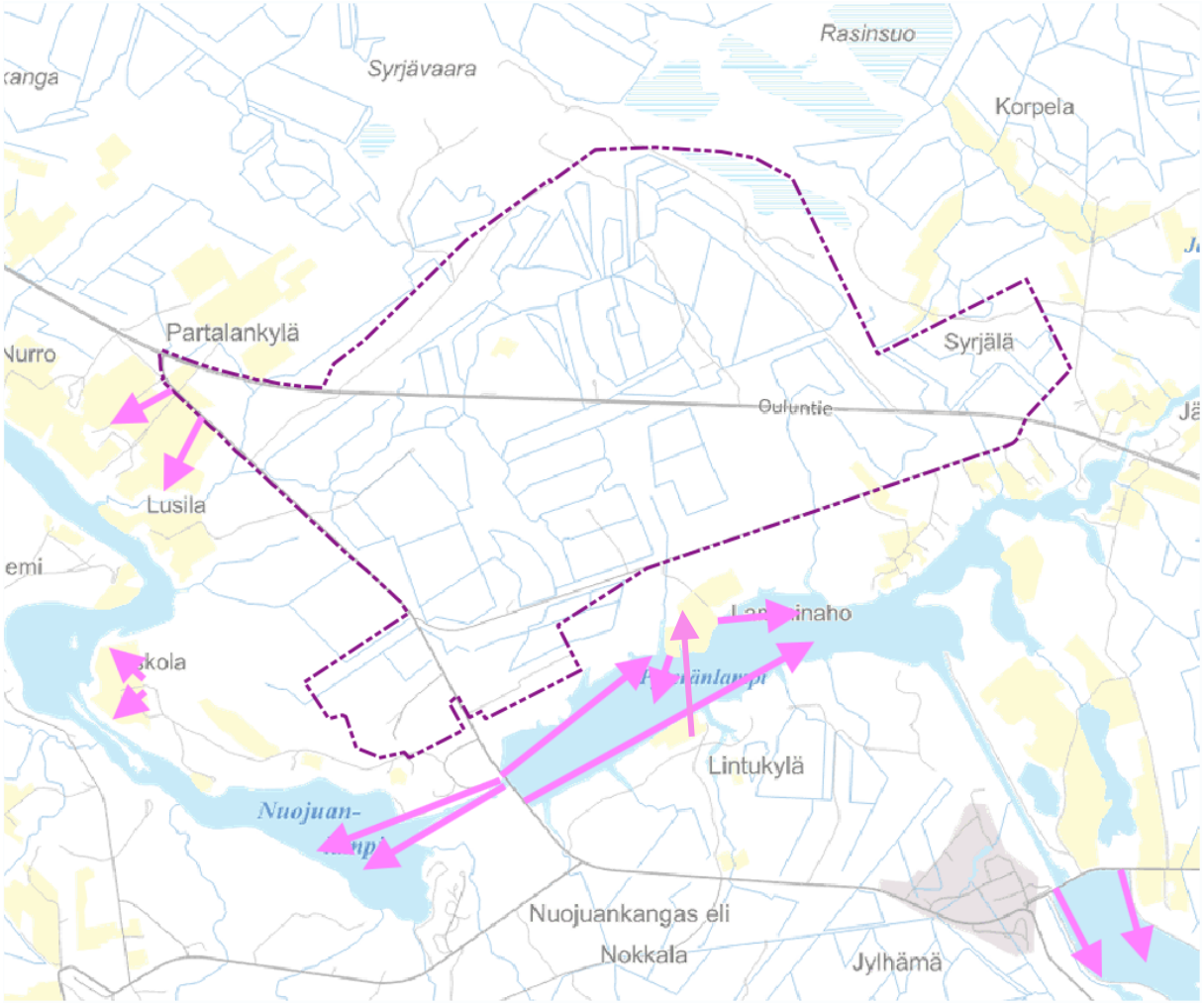
Kuva 36. Nuojuan voimalaitos, näkymä patosillalle kaakon suuntaan.

Näkymät

Oulujoki näkyy alueen maisemassa pääasiassa voimalaitosten patosilloilta. Oulujokivarren kylissä Oulujoki ei juurikaan erotu maisemassa. Jokitörmät ovat varsin jyrkät ja rannat ovat puustoiset, joten joki ei näy esimerkiksi Partalankylän tai Askolanniemen viljelysaukeilta joen suuntaan avautuvissa näkymissä.

Oulujoen yli selvitysalueen suuntaan ei juurikaan avaudu näkymiä julkisessa käytössä olevilta paikoilta. Jokivarret ovat metsäiset. Jokivarsilla on harvahkoa asutusta ja pienialaisia viljelysaukeita mm. Lintukylässä ja Talliniemessä. Jokivarren teiden ja joen välissä on metsää, joka peittää näkymät joelle ja sen ylitse. Asuinpaikkojen ja viljelysaukeiden ympärillä on niin ikään näkymiä peittävää puustoa.

Ouluntien, Jylhämäntien ja Lamminahontien tiemaisemissa näkymät ovat tienmyötäisiä, pitkiä ja kapeita, molemmin puolin metsän rajaamia.

Kuva 37. Näkymät selvitysalueen ympäristössä.

4 Rakennettu kulttuuriympäristö

4.1 Oulujokivarren asutus

Selvitysalueen lähiseudulla asutus ja viljelysalueet keskittyvät Oulujokivarsille. Asutus muodostuu maatilojen pihapiireistä sekä yksittäisistä rakennuksista. Asuinpaikat sijaitsevat harvahkona nauhana joen tuntumassa peltoaukeiden keskellä. Paikoin asutus tihentyy pieniksi rykelmiksi.

Laajimmat viljelysaukeat sijaitsevat selvitysalueen länsipuolella Ylisuvannolla, joka on vanhaa maanviljelysseutua. Selvitysalueen eteläpuolella viljelysmaisemaa ja asutusta on jokivarsilla harvakseltaan, asutus tihentyy selvitysalueen kaakkoispuolella Järvikylässä.

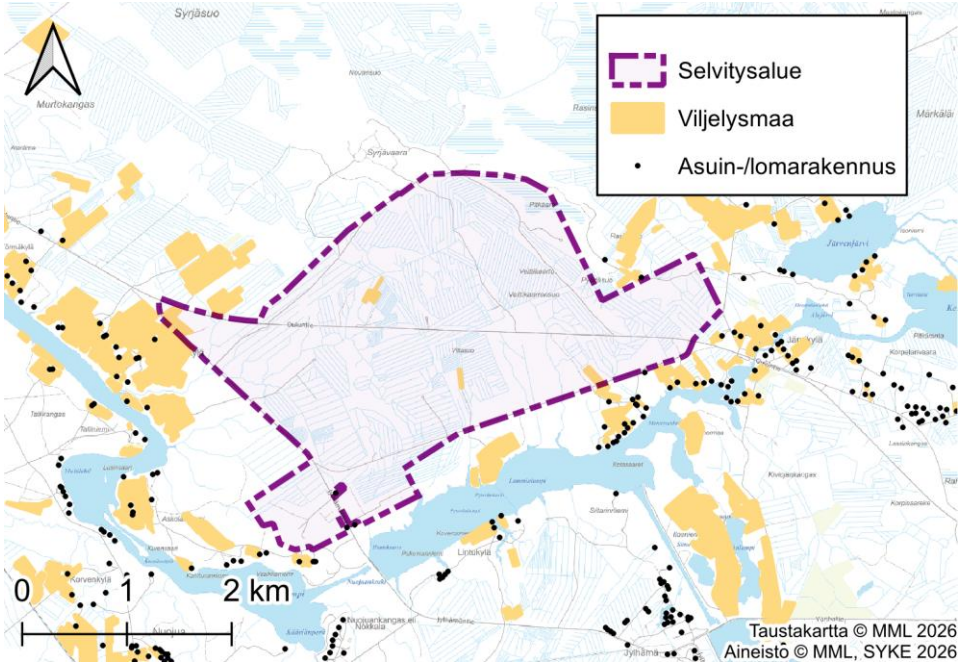
Lähimmät asutuskeskittymät ovat selvitysalueen länsipuolella sijaitseva Partalankylä ja selvitysalueen kaakkoiskulmalla sijaitseva Järvikylä. Pienempinä asutuskeskittyminä Oulujokivarressa erottuvat Askolanniemi selvitysalueen lounaispuolella sekä Oulujoen pohjoisranta Mantereenlammen kohdalla selvitysalueen eteläpuolella.

Partalankylässä vakinaiset asuinpaikat sijaitsevat Oulujoen ja Jylhämäntien väliin rajautuvien peltoaukeiden keskellä, Jylhämäntieltä pihapiireihin johtavien pistoteiden varsilla. Rannan tuntumassa on yksittäinen loma-asunto.

Järvikylässä asutus tihentyy Ouluntien läheisyyteen Autiokosken rannoille. Kylässä on pienehköjen peltojen ympäröimiä pihapiirejä sekä rannan tuntumassa vakinaisia asuinpaikkoja ja loma-asutusta. Viljelysalueet ovat monin paikoin kasvamassa umpeen. Järvikyläntien läheisyydessä Varpuvaaran suunnalla on metsän ympäröimää harvaa asutusta.

Askolanniemessä on harvaa vakinaista asutusta sekä loma-asutusta. Askolanniemen kärjessä asuinpaikat sijaitsevat peltoaukean keskellä. Askolanniemen kohdalla joen vastarannalla Myllyntörmällä ja Multilahden rannoilla on loma-asutusta rannan tuntumassa.

Oulujoen pohjoisrannalla Mantereenlammen kohdalla on vakinaista asutusta ja loma-asutusta rannan tuntumassa. Asutuksen yhteydessä on pieniä viljelysaukeita. Kasvillisuus peittää näkymät Oulujoelle.

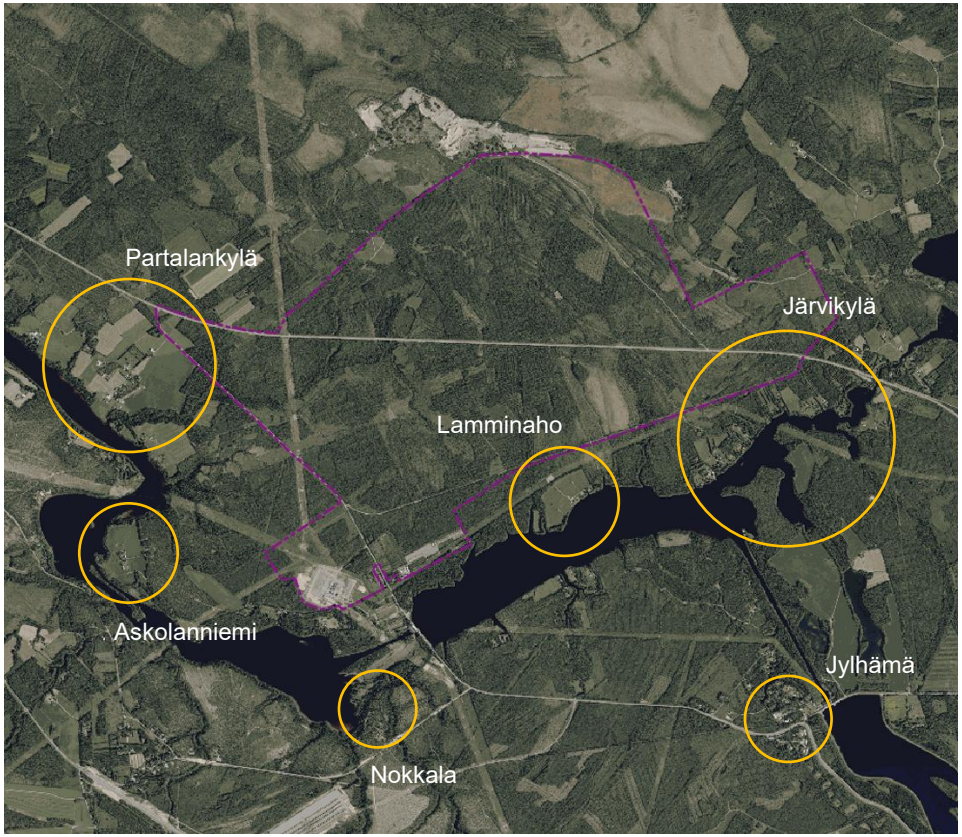

Kuva 38. Asuinpaikat ja viljelysalueet selvitysalueen lähiseuduilla.

Selvitysalueen eteläpuolella Oulujokivarressa on peltoaukeiden ympäröimä Lamminahon pihapiiri. Lamminahon talonpoikaistila on valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä. Lamminahon tilan kohdalla Oulujoen eteläpuolella Lintukylässä on muutamia asuinpaikkoja rannan tuntumassa.

Nuojuan voimalaitoksen lounaispuolella Nuojuankankaalla sijaitseva Nokkalan asuinalue on rakennettu Nuojuan voimalaitoksen työntekijöitä varten 1940-luvun lopussa.

Oulujoen eteläpuolella asutustihentyminä erottuvat Nuojua, Jylhämä ja Vaalan taajamaan kuuluva Poukamonkangas. Vaalan taajama sijaitsee Oulujärven rannassa, lähimmiltä osiltaan hieman yli neljän kilometrin päässä selvitysalueesta.

Kuva 39. Keskeiset asutuskeskittymät ilmakuvassa.

Partalankylä

Kuva 40. Partalankylä.

Kuva 41. Partalankylä, näkymä Jylhämäntien varresta lounaaseen Oulujoen suuntaan. Asuinpaikat sijaitsevat rykelmänä viljelysaukeiden keskellä.

Kuva 42. Partalankylä, näkymä Jylhämäntietä pitkin kaakon suuntaan. Tien itäpuoliset alueet kuuluvat selvitysalueeseen.

Askolanniemi

Kuva 43. Askolanniemi.

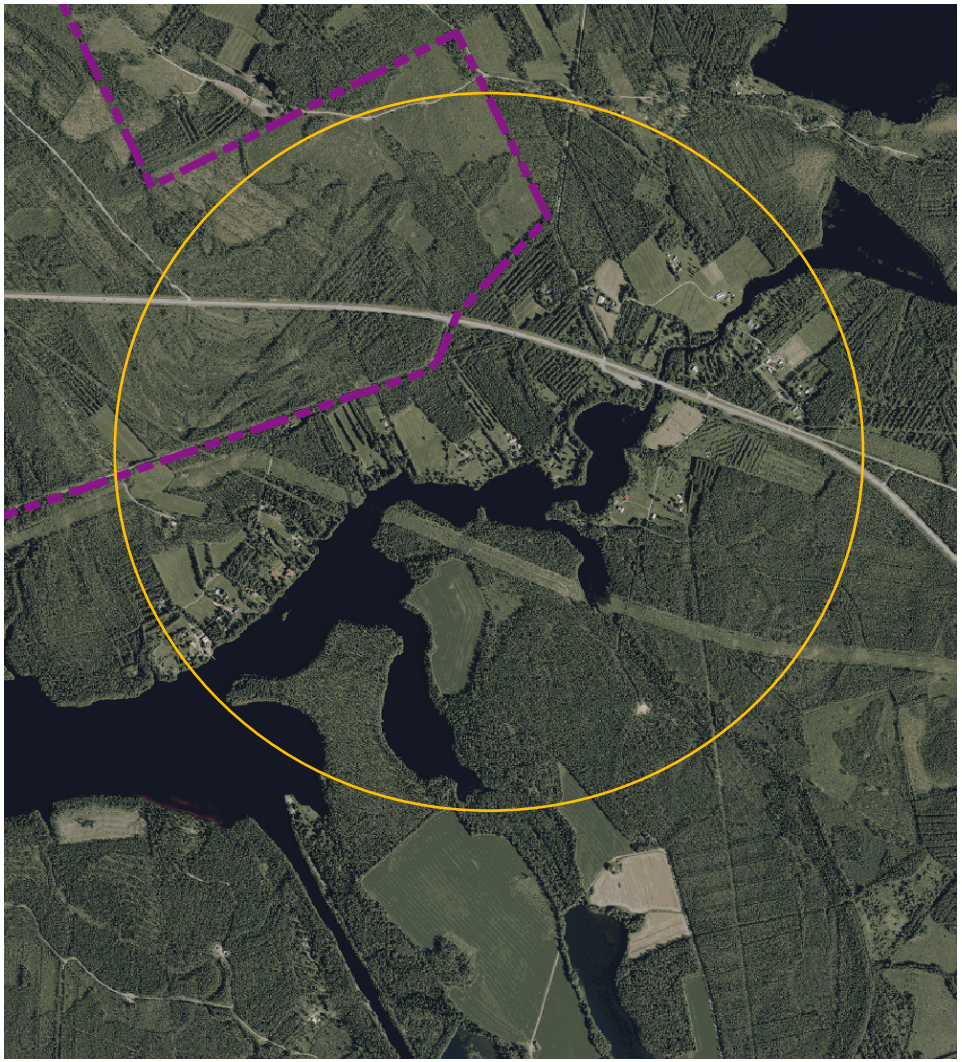

Kuva 44. Askolanniemi, näkymä länteen Oulujoen suuntaan. Asuinpaikat sijaitsevat ryppäänä viljelysaukeiden keskellä. Iso-Askola ja Askonen ovat maakunnallisesti arvokkaita kohteita.

Kuva 45. Askolanniemi, näkymä luoteeseen Oulujoen suuntaan.

Oulujoen pohjoisranta ja Järvikylä

Kuva 46. Oulujoen pohjoisranta ja Järvikylä.

Kuva 47. Oulujoen pohjoisrannalla Mantereenlammen kohdalla on asutusta ja pieniä peltoaukeita. Näkymä Lohikujalta kaakkoon Oulujoen suuntaan.

Kuva 48. Näkymä Lohikujalta kaakkoon Oulujoen suuntaan.

Lamminaho

Kuva 49. Lamminaho.

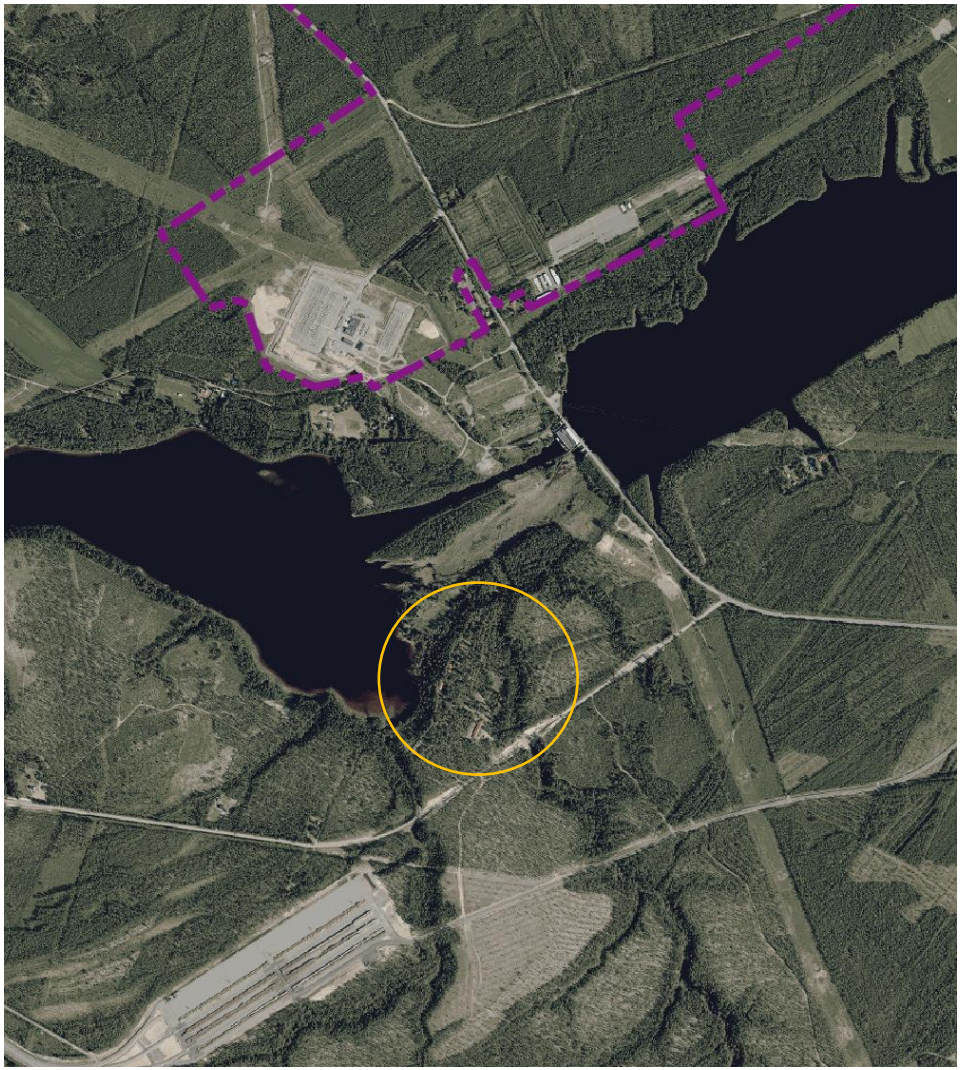

Kuva 50. Näkymä etelään Lamminahon pihapiirin ja Oulujoen suuntaan.

Kuva 51. Lamminahon rakennuksia.

Nokkalan asuinalue

Kuva 52. Nokkalan asuinalue.

Kuva 53. Nokkalan asuinrakennuksia: insinöörin asunto (Nokkalantie 49).

Kuva 54. Nokkalan asuinrakennuksia: paritalo (Nokkalantie 29).

4.2 Selvitysalueella ja sen lähituntumassa sijaitsevat rakennukset

Nuojuan keskustaimitarha

Vaalan Nuojuan keskustaimitarha perustettiin vuonna 1954. Metsähallituksen alainen taimitarha tuotti metsäpuiden taimia. Taimitarha oli vielä vuonna 2002 alkuperäisessä käytössä. Taimitarhan toiminta päättyi ennen vuotta 2007.

Taimitarha on osoitettu vuonna 2007 hyväksytyssä Oulujokivarren rantaosayleiskaavassa (lainvoimainen 1.3.2016) paikallisesti arvokkaana kohteena. Kaavaselostuksen mukaan rakennusryhmä, johon kuuluu mm. iso puurakenteinen konttori-ruokalarakennus, edustaa 1950-luvun rakentamistapaa.

Toiminnan päättymisen jälkeen taimitarha-alue on alkanut kasvaa umpeen. Jylhämäntien itäpuolella sijainneet kasvihuoneet ja hallit on heti taimitarhan toiminnan päättymisen jälkeen purettu, niitä ei näy enää vuonna 2007 otetussa ilmakuvassa. Jylhämäntien länsipuolella sijainneesta taimikkoalueesta osa on jäänyt Nuojuankankaan sähköasema-alueen alle. Osa alueella sijainneista rakennuksista on edelleen olemassa.

Jylhämäntien varressa tien länsipuolella sijaitseva kookas konttori-ruokalarakennus on nykyään osittain asuinkäytössä. Sen luoteispuolella on matala varastorakennus. Konttori-ruokalarakennuksen kaakkoispuolella on asuinkäytössä oleva pihapiiri, jossa on asuinrakennuksen ohella varastorakennus. Vastapäätä Jylhämäntien itäpuolella on edelleen käytössä oleva asuinrakennus. Pienen matkan päässä luoteen suunnalla Jylhämäntien itäpuolella on asuinkäytössä oleva pihapiiri, johon kuuluu asuinrakennuksen ohella talousrakennuksia. Rakennukset edustavat 1950-luvun rakentamisperinnettä.

Kasvihuoneiden alueella Jylhämäntien itäpuolella on yhä kaksi kaarihallia (kolmas kaarihalli on purettu vuoden 2022 jälkeen) sekä hallien kanssa samassa rivissä sijaitseva toimistorakennus, joka on ulkoasustaan päätellen rakennettu 1980-luvun lopulla tai 1990-luvun alussa. Kaarihallien eteläpuolella on 2000-luvun alussa rakennettu pitkä katos. Kauempana Jylhämäntiestä on kolme varastorakennusta.

Kuva 55. Nuojuan taimitarhan alue vuonna 1996. (Kuva Maanmittauslaitos / Paikkatietoikkuna / Historialliset ilmakuvat).

Kuva 56. Nuojuan taimitarhan alue vuonna 2025. Kasvihuoneiden alue on metsittymässä. Taimitarhan länsipuolella näkyy Nuojuan sähköaseman alue. (Kuva Maanmittauslaitos / Paikkatietoikkuna / Historialliset ilmakuvat).

Kuva 57. Nuojuan keskustaimitarha. Ilmeisesti puusälein peitettyjä kylvöksiä. Taustalla sähkövoimalinja. (Kuva V.K. Ahola 1955. Lusto – Suomen Metsämuseo / Metsähallituksen kokoelma).

Kuva 58. Kasvihuoneiden alue on metsittynyt.

Kuva 59. Taimitarhan aluetta vuonna 2026.

Kuva 60. Toimistorakennus on ulkoasustaan päätellen rakennettu 1980–1990-lukujen vaihteessa.

Kuva 61. Toimistorakennus.

Kuva 62. Kaarihallit.

Kuva 63. Katos.

Kuva 64. Nuojuan taimitarharakennus vuonna 1958. (Kuva V.K. Ahola / Lusto - Suomen Metsämuseo / Metsähallituksen kokoelma).

Kuva 65. Nuojuan taimitarhan konttori-ruokalarakennus vuonna 2026.

Kuva 66. Nuojuan keskustaimitarha, taimitarharakennus vuonna 1957. (Kuva V.K. Ahola / Lusto – Suomen Metsämuseo / Metsähallituksen kokoelma).

Kuva 67. Nuojuan taimitarhan konttori-ruokalarakennus vuonna 2026.

Kuva 68. Varastorakennus konttori-ruokalarakennuksen luoteispuolella.

Kuva 69. Asuinrakennus, taustalla konttori-ruokalarakennus (Jylhämäntie 662).

Kuva 70. Asuinrakennus ja talousrakennus (Jylhämäntie 662).

Kuva 71. Asuinrakennus (Jylhämäntie 662).

Kuva 72. Asuinrakennus (Jylhämäntie 694).

Nuojuankankaan sähköasema

Nuojuankankaan sähköasema sijaitsee selvitysalueen lounaisosassa Jylhämäntien ja Oulujoen väliin rajautuvalla alueella. Sähköaseman vanhimmat osat on rakennettu 2010-luvun lopulla. 2020-luvulla alueelle on rakennettu uusi muuntoasema ja kytkinlaitosta on laajennettu.

Kuva 73. Nuojuankankaan sähköasema ilmakuvassa, 2025. (Kuva Maanmittauslaitos / Paikkatietoikkuna).

Kuva 74. Sähköasema.

Kuva 75. Sähköasema.

Yksittäiset rakennukset

Selvitysalueella ja sen lähituntumassa on muutamia yksittäisiä rakennuksia:

- Jylhämäntien varressa selvitysalueen eteläreunalla on Nuojuan keskustaimitarhan alueeseen kuuluneita rakennuksia. Rakennukset ovat asuinkäytössä. Rakennukset on kuvattu edellä, otsikon *Nuojuan keskustaimitarha* alla.
- Selvitysalueen keskellä Vittasuolla on karttojen perusteella neljä pienikokoista rakennusta. Rakennukset ovat Lamminahon tilaan kuuluvia niittylatoja. Ne on Lamminahon maisemanhoitosuunnitelman (Ramboll 2017) mukaan rakennettu vuonna 1818. Vittasuon alue on todennäköisesti alun perin toiminut Lamminahon tilan rehupeltoina. Alueelle on ollut kulku metsätietä pitkin. Nykyisin Vittasuon alue on päässyt rehevöitymään. Alue on maisemanhoitosuunnitelmassa suositeltu palautettavaksi avoimeksi niityksi tai riistapelloksi.
- Veittikaarronsuolla on yksittäinen rakennus. Veittikaarronsuolle johtavalla tiellä kulku on estetty puomilla.

Kuva 76. Vittasuolla sijaitsevat niittyladot ja Veittikaarronsuolla sijaitseva rakennus.

Selvitysalueen välittömässä lähituntumassa on muutama yksittäinen asuinpaikka:

- Selvitysalueen kaakkoiskulmalla Lamminahontien varressa sijaitseva asuinpaikka (Lamminahontie 59) kuuluu Oulujoen Mantereenlammen pohjoisrannalla sijaitsevaan kokonaisuuteen.
- Selvitysalueen koillispuolella Syrjäläntien varressa sijaitsee asuinpaikka (Syrjäläntie 89) aivan selvitysalueen rajan tuntumassa.

Kuva 77. Lähinnä selvitysaluetta sijaitsevat asuinpaikat Lamminahontien ja Syrjäläntien varressa.

Kuva 78. Lamminahontie 59.

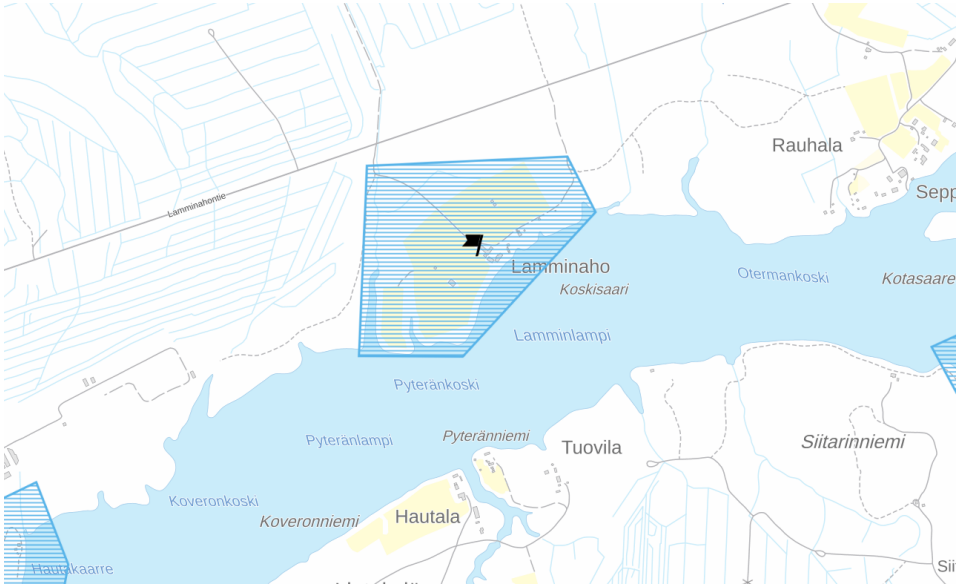
Kuva 79. Syrjäläntie 89.

5 Arvoalueet ja -kohteet

5.1 Lamminahon talonpoikaistila (RKY)

Selvitysalueen eteläpuolella Oulujokivarressa sijaitseva *Lamminahon talonpoikaistila* on määritelty valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi RKY. Arvoalueeseen kuuluvat tilakeskus ja sitä ympäröivät peltoaukeat sekä Oulujoen ranta-alueet.

Lamminahon tilaan kuuluvat myös Lamminahontien pohjoispuolella sijaitsevat metsät ja niityt. Metsät ovat olleet tärkeä osa Lamminahon tilan historiaa talonpoikaistilana ja niistä on perinteisesti saatu hyödykkeitä, kuten riistaa. Metsistä saatavaa puutavaraa on perinteisesti käytetty tilan rakennusten ja aitojen restaurointitöissä. Tilan metsiin kuuluvat lähimpinä talouskeskusta sijaitsevat kotimetsät, pihapiiristä hieman etäämmällä sijaitsevat lähimetsät sekä Ouluntien pohjoispuolella sijaitsevat ulkopalstat. Maisemassa kotimetsät toimivat Lamminahon maiseman kehyksenä. Vittasuolla on ollut Lamminahon tilan rehupeltoja, alueella on jäljellä neljä niittylatoa.

Kuva 80. Valtakunnallisesti arvokas alue Lamminahon talonpoikaistila. (Kartta Museovirasto).

Arvoalueen kuvaus ja historia:

Kuvaus

Lamminahon talonpoikaistilan rakennusryhmä on poikkeuksellisen hyvin säilynyt esimerkki Oulujokivarren vanhasta rakennuskannasta. Museokäyttöön kunnostettu pihapiiri esittelee 1800-luvun alkupuolen talonpoikaisarkkitehtuuria sekä koskenlaskuun ja tervankuljetukseen liittyviä perinteitä Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan merkittävimmän tervareitin varressa. Lamminahon tila sijaitsee Niskakosken törmällä, Niskan kylässä, mistä Oulujoki lähtee työntymään kohti länttä ja merta. Terva- ja kauppareitti Kainuusta Pohjanlahdelle on kulkenut Oulujokea pitkin Lamminahon editse.

Lamminahon 1800-luvun alkuvuosikymmenellä rakennettu asuinrakennus on perinteistä pohjoispohjalaista talonpoikaisarkkitehtuuria – alkuperäinen suuri savupirtti on vasta 1900-luvun alussa muutettu uloslämpiäväksi. Asuinrakennus, sitä vastapäätä oleva navetta- ja tallirakennus sekä kolmiosainen luhtirivi muodostavat nelikulmaisen pihapiirin, johon liittyy vanha sauna, entinen viinapränni.

Pihapiirin eteläpuolella on törmäaitta vuodelta 1793 ja kolmikerroksinen aitta sekä kivikellari korkeassa jokitörmässä. Etäämpänä on kolmen aitan ja vanhan tallin muodostama rakennusryhmä. Lisäksi alueella on vanha riihi ja siihen liittyvä lato, sysikoppi, elosuoja ja peltolato. Pihapiirin ulkopuolella olevissa 1700- ja 1800-luvuilla rakennetuissa talousrakennuksissa on arvokkaita kansanomaisen rakennustavan yksityiskohtia.

Oulujoen voimalaitosrakentamisen seurauksena joen pinta on Lamminahon kohdalla nykyisin noin 11 metriä korkeammalla kuin joen virratessa vapaana. Vesi peittää alleen Lamminahon edustalla olleet saaret ja alavirrassa sijainneen myllynpaikan.

Historia

Oulujoen kosket alkoivat Vaalan pyörteestä; tässä oli Kainuun ja merimaiden raja, Kainuun portti, kaiken yli- ja alamaiden välisen liikenteen solmukohta. Lamminahon uudistila perustettiin 1750-luvulla kosken sivuun jääneen lahdelman eli "lammin" partaalle. Uudistilan omistajat käyttivät sen mukaisesti nimeä Lamminparras, joka sittemmin vaihtui Lamminahoksi. Joki oli pitkälle 1940-luvulle saakka pääkulkuväylä Pohjanlahdelle. Lamminahon isännät olivat valantehneitä laskumiehiä, koskenlaskijoita, joiden vastuullinen tehtävä oli luotsata Oulua kohti matkaavat veneet halki Niskakosken putousten. 1800-luvun loppupuolella suosittua Oulujoen koskireittiä kulkevat matkailijat ja urheilukalastajat saivat majoituksen Niskakoskella Lamminahon talossa.

Lamminaho säilyi jakamattomana saman suvun hallussa yli kahdensadan vuoden ajan. Museovirasto otti vastaan testamentilla ja lahjakirjalla Lamminahon tilan irtaimistoineen 1992. Talo kunnostettiin museokäyttöön ja luovutettiin Vaalan kunnalle. Lamminahon tila siirtyi Museovirastolta Senaatti-kiinteistöjen haltuun vuoden 2014 alussa.

Kuva 81. Ote valokuvasta, Lamminahon tila Oulujoen varrella. (Kuva I.K. Inha 1898. Museovirasto / Historian kuvakokoelma / Kustannusosakeyhtiö Otavan kokoelma).

Kuva 82. Lamminahon tila ilmakuvassa vuonna 1946. (Kuva MML Paikkatietoikkuna / Historialliset ilmakuvat).

Kuva 83. Lamminahon tila ilmakuvassa vuonna 2025. (Kuva Maanmittauslaitos / Paikkatietoikkuna).

Kuva 84. Lamminahon talo noin vuonna 1910. Valokuvaamo Hynninen, Kajaani. (Kuva Museovirasto / Rakennushistorian kuvakokoelma).

Kuva 85. Lamminahon talo vuonna 2026.

Kuva 86. Lamminahon pihapiiri vuonna 1978. (Kuva Veijo Laine / Museovirasto / Rakennushistorian kuvakokoelma).

Kuva 87. Lamminahon pihapiiri vuonna 2026.

Kuva 88. Aittoja pihapiirissä vuonna 1997. (Kuva Veijo Laine / Museovirasto / Rakennushistorian kuvakokoelma).

Kuva 89. Aittoja pihapiirissä vuonna 2026.

Kuva 90. Lamminahon pihapiiri vuonna 2002: päärakennus, talli-navetta, vaja ym., oikealla ruumenhuone, makasiini ja riihi. Oulujoki virtaa päärakennuksen takana. (Kuva Veijo Laine / Museovirasto / Rakennushistorian kuvakokoelma).

Kuva 91. Lamminahon pihapiiri vuonna 2026.

5.2 Oulujoen ja Sotkamon reitin voimalaitokset / Nuojua ja Jylhämä (RKY)

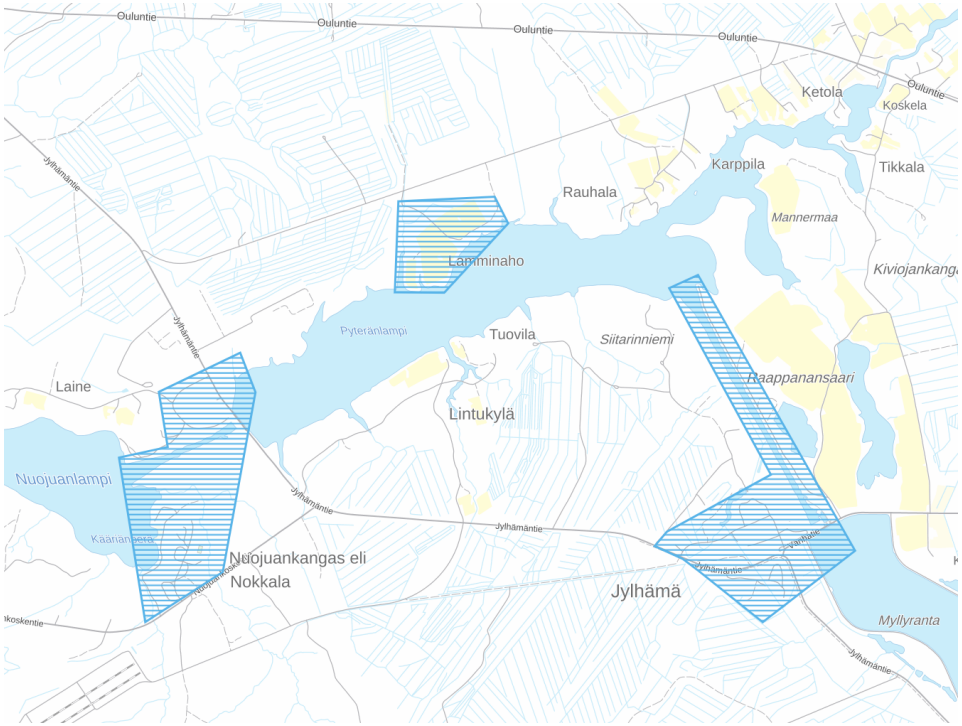
Oulujoessa sijaitsevat Nuojuan ja Jylhämän voimalaitokset kuuluvat valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä RKY edustavaan kokonaisuuteen *Oulujoen ja Sotkamon reitin voimalaitokset*. Arvoalueisiin kuuluvat voimalaitosrakennukset ja patorakennelmat sekä voimalaitosten lähistöllä sijaitsevat asuinalueet. Arvoalueiden kuvaus ja historia:

Kuvaus

Oulujoki Osakeyhtiön valtakunnallista sähköntuotantoa varten Oulujoen ja Emäjoen vesireitille rakentamat voimalaitos- ja asuntoalueet ovat laajuudeltaan, arkkitehtuuriltaan ja rakennustekniikaltaan yksi maan merkittävimmistä jälleenrakennuskauden rakennushankkeista. Voimalaitosalueista Montta, Pyhäkoski, Pälli, Utanen, Nuojua ja Jylhämä kuuluvat myös kansainvälisen DOCOMOMO-järjestön hyväksymään suomalaisen modernin arkkitehtuurin merkkiteosten valikoimaan. Samaan vesistöön liittyvät myös Kajaani Oy:n puunjalostusteollisuuden tarpeisiin rakentamat voimalaitosympäristöt.

Oulujoessa on Oulun kaupungin rakentaman Merikosken voimalaitoksen lisäksi kuusi voimalaitosta, Emäjoessa on neljä voimalaitosta samoin kuin Kajaanin ja Kuhmon välillä. Rakennettu jokiosuus on kaikkiaan noin 250 kilometriä, pudotuskorkeutta on yhteensä noin 200 metriä ja padotuskorkeudeltaan suurin on Pyhäkosken voimalaitos, 32 metriä. Lisäksi Oulussa Pikkaralassa on Imatran Voima osakeyhtiön rakentama sähköasema ja muuntamo pohjoisen jokien vesivoimatuotannon voimasiirtoa varten.

Voimalaitosympäristöt käsittävät mm. voimalaitosrakennukset, padot, voimansiirtolaitteet ja konttorit. Voimalaitoksiin liittyvät modernit ja luonnonläheiset asuinalueet, joista laajimpia ovat Pyhäkosken voimalaitoksen asuntoalue Leppiniemi ja Jylhämän voimalaitoksen asuinalue. Voimalaitoksia asuinalueineen arvostetaan kokonaisvaltaisesta suunnitteluotteesta, joka näkyy rakennusten suhteessa maisemaan ja luontoon sekä rakennusten yksityiskohdissa ja sisätiloissa. Valtaosa yhtenäisiksi kokonaisuuksiksi suunnitelluista alueista Oulujoen ja Emäjoen varrella perustuu arkkitehti Aarne Ervin toimiston suunnitelmiin.

Kuva 92. Valtakunnallisesti arvokkaat Nuojuan ja Jylhämän voimalaitosalueet sijaitsevat Oulujoen varressa. Niiden keskellä kartalla näkyy Lamminahon talonpoikaistila. (Kartta Museovirasto).

…

Vaalassa ovat Nuojua, jonka asuntoalue on Nokkala (Ervi) sekä Jylhämä (Ervi), jossa voimalaitoksen lisäksi on mm. puurakenteisia tyyppitaloja toimihenkilöille sekä julkisia rakennuksia kuten kauppa, paloasema ja seuratalo. Jylhämässä Uutelan alueen ulkomuseo on perustettu voimalaitoksen rakentamisen yhteydessä, sen runkona on Uutelan tilakokonaisuus. Museon pihapiirissä on yhtiön vierasmaja ja kerhotalo (Ervi).

Historia

Oulujoki on ollut Peräpohjolan tärkeimpiä kulkuväyliä, tervankuljetus ja uitto hyödynsivät jokea vuosisatoja. Valtio tutki vesistöistä saatavan voiman käyttöä sähkön tuotantoon jo 1900-luvun alussa. Koko Oulujoen vesistö - Oulujärvi ja latvavedet mukaan lukien - tarjosi mahdollisuuden vesivoiman tuotantoon ja säännöstelyyn suurten padotuskorkeuksien sijaan. 1939 julkistettiin suunnitelma "Oulujoen vesivoima" koko Oulujoen vesistön säännöstelystä ja jokien valjastamisesta.

Toisen maailmansodan jälkeen sotakorvaukset ja Enson jääminen itärajan taakse vauhdittivat Oulujoen rakentamista. Jälleenrakennuskaudella tuli toteuttaa maan sähköenergiajärjestelmä. Oulujoen koskien rakentamista varten perustettiin Oulujoki Osakeyhtiö Suomen teollisuuden ja valtion sopimuksella 1940, Merikosken voimalan rakensi Oulun kaupunki 1948. Pyhäkosken voimalaitoksen rakentamista ryhdyttiin valmistelemaan 1941

Oulujoki Oy palkkasi Oulujokivarren voimalaitosalueiden pääsuunnittelijaksi Arkkitehtitoimisto Aarne Ervin, joka työskenteli niiden suunnittelijana yli 20 vuotta. Oulu- ja Emäjoen vesivoimalaitokset rakennettiin 1941–1961.

Sodan jälkeiset poikkeusolot rohkaisivat etsimään ja kehittämään uusia rakennusmateriaalien, -tekniikoiden ja rakentamisen ratkaisuja. Oulujoki Osakeyhtiön tutkimustyö palveli maan rakentamistekniikan - erityisesti betonitekniikan - kehittämistä. Pyhäkosken massiivisista padoista muodostuikin betonirakentamisen ja valutekniikan taidonnäyte. Pyhäkoskella oli oma betonilaboratorio jo 1938 ja se jatkoi 1952 lähtien itsenäisenä tutkimuslaitoksena. Ervi käytti myös esivalmistettuja rakennusosia, esimerkiksi Pällin koneaseman seinäverhouksessa käytettiin betonisia, lämmöneristettyjä julkisivuelementtejä 1952. Emäjoen varren voimalaitokset toteutettiin tehokkaan työsuunnitelman mukaan sarjatyönä ja koneasemissa Ervi käytti pääasiassa peltisiä julkisivuverhouksia.

Voimatuotannossa henkilökunnan tarve vähentyi ja tuotantotiloja jäi tyhjilleen. Oulujoki Osakeyhtiön seuraaja Fortum myi kaikki asuntoalueet yksityisille.

Nuojuan voimalaitoksen asuinalue, Nokkala, sijaitsee Oulujoen eteläpuolella Nuojuankankaalla. Kaikki alueen rakennukset, kioski mukaan lukien, on suunnitellut arkkitehti Aarne Ervi. Asuinalue on rakennettu ennen voimalaitosta 1940-luvun lopussa.

Nokkalan asuinalue on kapeiden kaareutuvien teiden halkomaa puistomaista kangasmetsää. Asuinrakennukset sijaitsevat jonossa alueella olevan jyrkän törmän päällä, josta on upeat näkymät Oulujoelle ja Nuojuanlammelle. Alueen pohjoisosassa sijaitsevat suurimmat rakennukset. Insinöörin asunto 2 on alueen toiseksi suurin rakennus. Rakennusryhmän viimeisenä, Nokkalantien päässä, sijaitseva insinöörin asunto on alueen suurin ja arkkitehtonisesti korkea-arvoisin rakennus. Asuinrakennusten lisäksi alueella on huoltorakennus ja talousrakennuksia sekä tenniskenttä. Keskeisellä paikalla asuinalueen keskellä sijaitsee kioski. Rannassa on rantasauna.

Nokkalantien varressa sijaitsevat rakennukset:

- Rivitalo ja autotalli, Nokkalantie 9
- Huoltorakennus, Nokkalantie 12
- Lämpökeskus, Nokkalantie 12
- Kanala/hevostalli, Nokkalantie 12
- Muuntaja, Nokkalantie 12
- Rivitalo ja autotalli, Nokkalantie 15
- Paritalo ja autotalli, Nokkalantie 23
- Paritalo ja autotalli, Nokkalantie 25
- Paritalo, Nokkalantie 29
- Insinöörin asunto 2, Nokkalantie 31
- Insinöörin asunto ja autotalli/varasto, Nokkalantie 49

Kuva 93. Jylhämän vesivoimalaitos kesällä 1950. (Kuva Vapriikin kuva-arkisto).

Kuva 94. Nuojuan voimalaitos Oulujoessa. (Kuva Vapriikin kuva-arkisto).

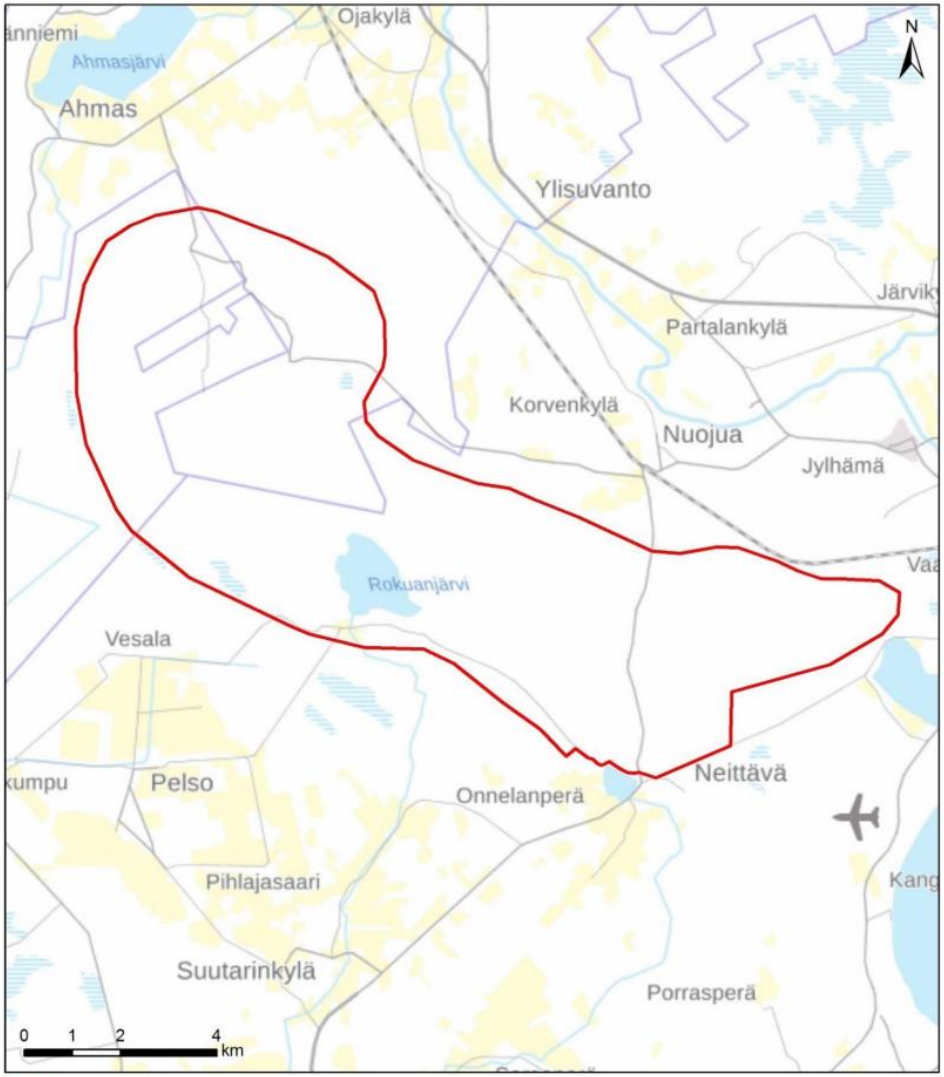
Kuva 95. Nuojuan asuntoalue, arkkitehti Aarne Ervi. (Kuva Arkkitehti 1949 / Aalto-yliopiston arkisto / Arkkitehtuurikortisto 2, E).

5.3 Rokuanvaaran maisemat (VAMA)

Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue VAMA 134 *Rokuanvaaran maisemat* sijaitsee lähimmillään noin 2,9 kilometrin päässä suunnittelualueen etelä- ja länsipuolella. Muhoksen, Utajärven ja Vaalan kuntien alueilla sijaitseva maisema-alue on laaja, noin 20 kilometriä pitkä ja viisi kilometriä leveä kokonaisuus, johon kuuluvat Rokuanvaara, Pookivaara, Pikku-Rokua ja Hautajärvenvaarat.

Rokuanvaara on monipuolinen harju- ja dyynimuodostuma, joka on osa koko Kainuun läpi kulkevaa harju- ja reunamuodostumajaksoa. Geomorfologialtaan erittäin arvokkaalla Rokuanvaaralla kaikki harjuluonnon ominaispiirteet ovat kehittyneet poikkeuksellisen laajoiksi ja selkeiksi. Alueen karut jäkäliköt ovat Suomen mittakaavassa ainutlaatuiset, ja suppien ja dyynien rinteillä tavataan useita erityisiä kasvillisuustyyppejä.

> *Rokuanvaara on laajojen ojitettujen suomaiden keskeltä kohoava selkeämuotoinen harjuselänne, jonka pinnanmuotoja rytmittävät lukuisat suppakuopat, painanteet sekä lähes päättymättömät kaarevien rantavallien vyöhykkeet. Rokuan karuissa kangasmetsissä maata peittävät laajat, valkeina hohtavat jäkäläkankaat. Alueella on lukuisia kirkasvetisiä järviä, jotka ovat syntyneet harjumaaston painanteisiin ja suppakuoppiin. Maisemakuva on pienipiirteinen ja vaihteleva.*
>
> *Kulttuurijälkiä on alueella suhteellisen vähän. Jäkäläkankaita halkoo kattava retkeilyverkosto taukopaikkoineen, mutta monin paikoin alue on säilynyt luonnontilaisena. Alueen loma-asutus ja metsätieverkosto ovat keskittyneet lampien rannoille ja tuntumaan, ja niiden maisemavaikutus on paikallinen. Rokuanvaaran muodostumaa reunustavat suomaiden ohella pienet viljelyalueet.*
>
> *…*
>
> *Rokua on osa UNESCO:n IGGP-ohjelmaan kuuluvaa, geologisesti ainutlaatuiseksi määriteltyä Rokua Geopark -aluetta.*[4]

Kuva 96. Rokuanvaara (Kuva VAMA 2021 Pohjois-Pohjanmaa).

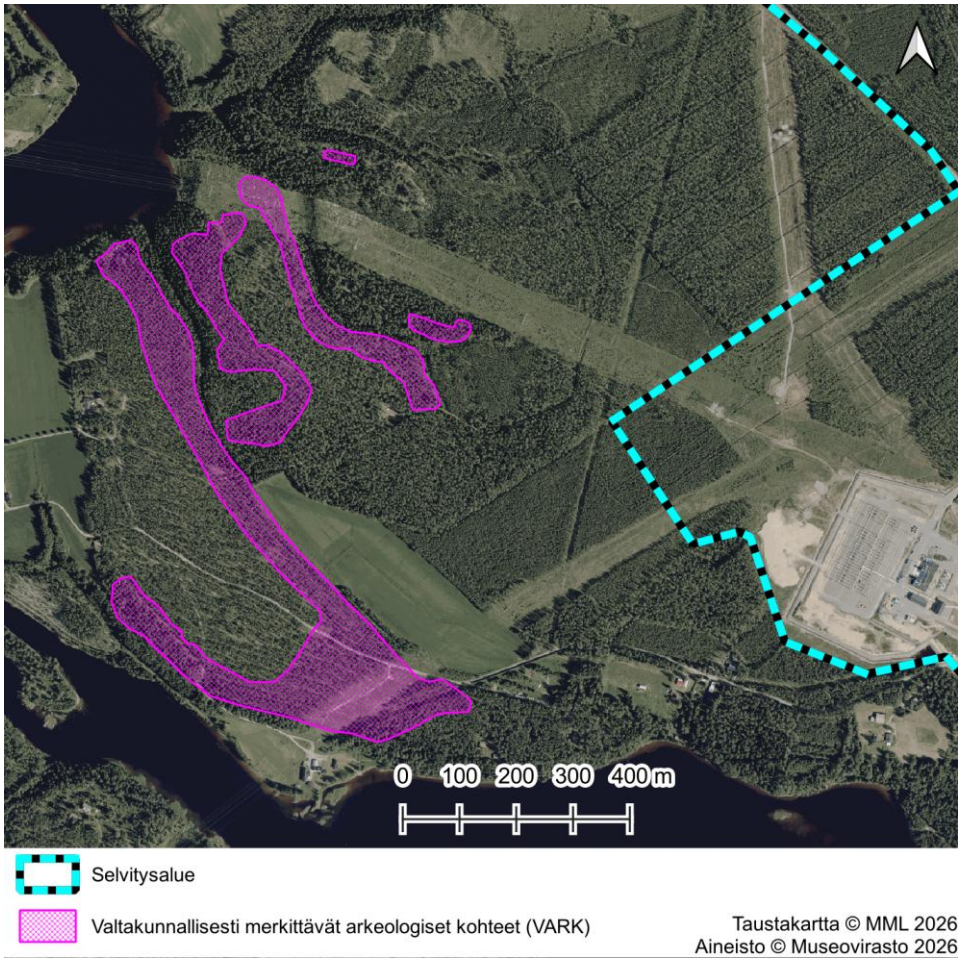
[4] VAMA 2021 Pohjois-Pohjanmaa.

5.4 Askolankangas (VARK)

Askolanniemessä selvitysalueen länsipuolella sijaitseva *Askolankangas* on valtakunnallisesti merkittävä arkeologinen kohde VARK. Kohde sijaitsee Oulujoen pohjoisrannalla, Nuojuanlammesta länteen sijaitsevan Kantturanniemen pohjoispuolella, törmän päällä. Kohteeseen kuuluu kivikautinen asuinpaikka-alue sekä pyyntikuoppia. VARK-kohteeseen kuuluvat alueet sijaitsevat pääosin metsäalueilla, pieniltä osilta voimalinjoilla.

Kuvauksen mukaan:

> *”Asuinpaikka-alue on jyrkän harjun päällä, sähkölinjan kohdalla. Asuinpaikkalöydöt on poimittu sähkölinjan kohdalta. Paikalta on löytynyt kvartsiesineitä, -iskoksia ja palanutta luuta.*
>
> *Noin kilometrin pituisella matkalla on ainakin 226 matalaa, pyöreää, halkaisijaltaan 3–4 m olevaa kuoppaa, jotka ovat kahdessa muodostumassa. Kuoppia on pidetty pyyntikuoppina, mutta osa kuopista saattaa olla tervahautoja tai hiilimiiluja. Vuoden 2007 kartoituksen yhteydessä kuopista voitiin erottaa neljä erilaista tyyppiä; pyöreä (155 kpl), soikea (69 kpl), suorakulmainen (2 kpl) ja kolmiomainen (1–2 kpl).*
>
> *Eteläosassa kohde jatkuu todennäköisesti noin 100 metriä nykyistä rajausta pitemmälle Askolanniemeä pitkin kaakkoon, sähkölinjan kaakkoispuolelle, missä Lidar-aineiston perusteella on vielä kymmenkunta kuoppaa (havaittu VARK-hankeessa, 10/2020). Näistä kuopista ainakin osa on kartoitettu vuoden 1954 inventoinnissa.*
>
> *Tarkemmin tuntemattomasta paikasta Askolankankaalta on löytynyt poikkiteräinen rautanuolenkärki (KM 42950:1).”*[5]

Kuva 97. Askolankankaan VARK-kohde.

[5] Museovirasto / Kulttuuriympäristön palveluikkuna.

Kuva 98. Askolankankaan VARK-alueen maisema on metsäistä. Maastossa erottuu selviä painanteita.

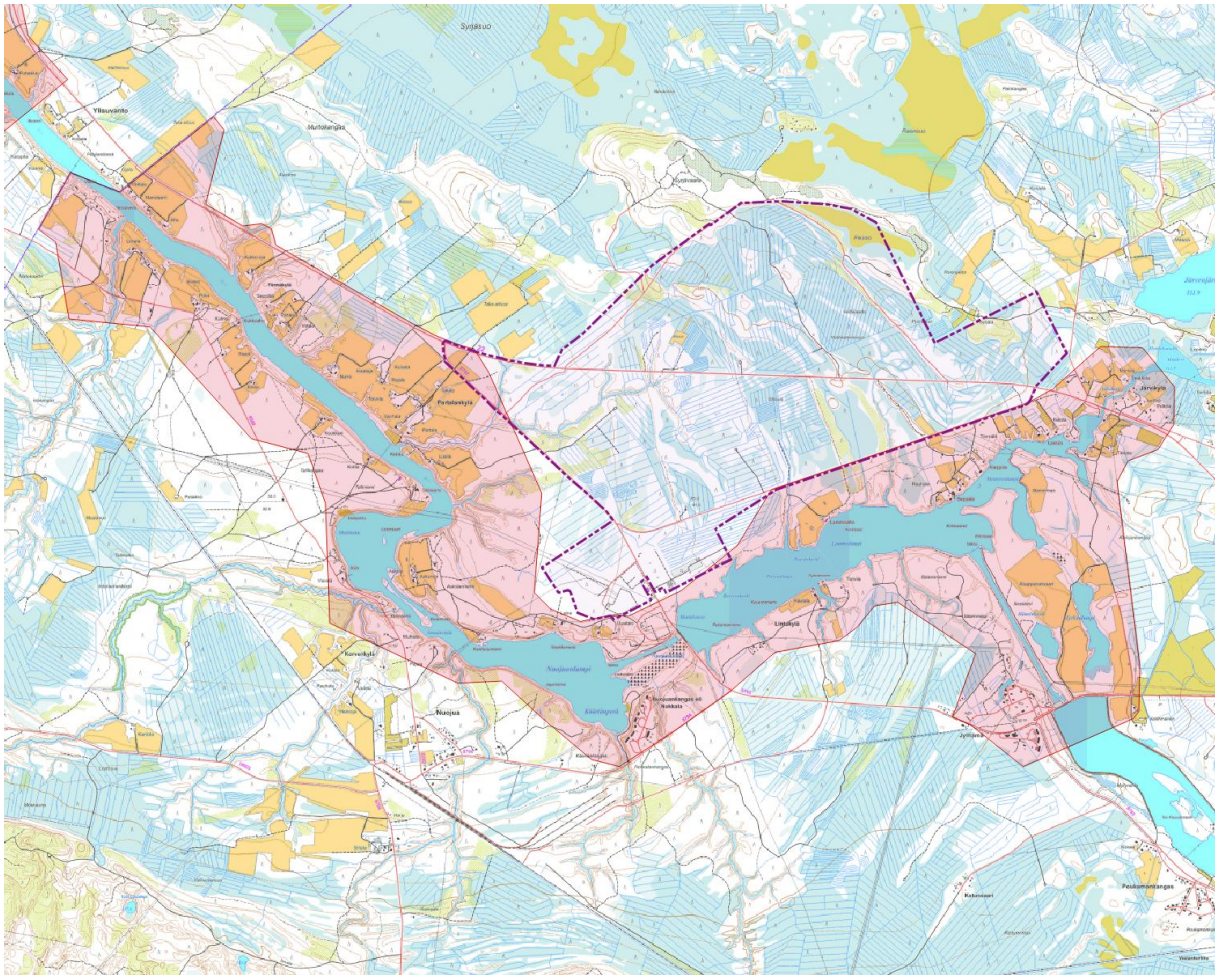
Kuva 99. Askolankangas.

5.5 Oulujoen kulttuurimaisema ja voimalaitokset

Oulujokivarsi selvitysalueen lounais- ja eteläpuolilla kuuluu maakunnallisesti arvokkaaseen maisema-alueeseen *Oulujoen kulttuurimaisema ja voimalaitokset*.

Maisema-alue on arvokas monipuolisena kulttuurimaisema-kokonaisuutena, jonka arvot pohjautuvat vanhaan vakiintuneeseen viljelymaisemaan sekä nykyisin voimalaitosten muokkaamaan jokimaisemaan. Arkeologinen kulttuuriperintö tuo alueelle lisäarvoa.

Oulujoen viljelymaiseman piirteet nousevat parhaiten esiin Ylisuvannon jokiosuudella. Tilakeskusten paikat ja peltoaukeat ovat säilyneet pitkälti samoina kuin 1800-luvulla. Maisema aukeaa joelle, joka on ollut tärkein kulkuväylä. Useilla tiloilla on arvokasta rakennuskantaa. Maisema-alueella on valtakunnallisesti arvokas kohde Lamminahon talonpoikaistila.

Kuva 100. Maakunnallisesti arvokas maisema-alue Oulujoen kulttuurimaisema ja voimalaitokset on esitetty kartalla punaisella sävyllä. Tässä selvityksessä tarkasteltava selvitysalue on osoitettu kartalla violetilla pistekatkoviivalla rajattuna.

Maisema-alueen kuvauksen mukaan:

Oulujoki oli 1940-luvulle saakka pääkulkuväylä, terva- ja kauppareitti Kainuusta Ouluun. Vaalassa oli Kainuun ja merimaiden raja, yli- ja alamaiden välisen liikenteen solmukohta. Oulujoki oli aikoinaan kuuluisa ja tuottoisa lohijoki ja jokivarren talonpoikaisasutus tukeutui myös lohenkalastukseen. Tervapolton kultakautta oli 1800-luku. Jokea pitkin on myös uitettu puutavaraa, kuten arvokkaita mastopuita ja 1900-luvun vaihteessa puutavaraa Oulujoen suulle teollisuuden käyttöön.

Vaalan ja Nuojuan välillä Oulujoessa on ollut luonnostaan voimakkaita koskia, mutta Kurenkosken alta alkoi pitkä kosketon jakso Ylisuvanto. Oulujokea ympäröivä maasto on loivapiirteistä, hiekkakankaiden ja soiden luonnehtimaa. Joen lounaispuolen ranta on jyrkkätörmäinen. Erityisesti Multipakka Askolanniemen kohdalla on maisemallisesti merkittävä jyrkkä, hiekkainen rantapenkka. Jokeen liittyy myös lukuisia hiekkaiseen maaperään uurtuneita pieniä sivu-uomia, raviineja.

1940-50-luvuilla voimalaitosten rakentaminen muutti jokimaisemaa ja joen käyttöä. Oulujoessa on nykyään kahdeksan voimalaitosta, joista Kainuussa sijaitsevat Nuojua ja Jylhämä. Paikoitellen veden pinta on laskenut useita metrejä ja kosket ovat muuttuneet järvimäisiksi, hitaasti virtaaviksi suvannoiksi.

Ylisuvanto on vanhaa maanviljelysseutua. Vanhoja tiloja ovat mm. Aho, Kukko-oja, Koukkari, Lohela, Polvi ja Askola, joista kaikista löytyy myös vanhaa rakennuskantaa. Vanhin asutus sijaitsee rantatörmällä tai törmän tuntumassa ja aukeaa joelle. Peltoaukeiden välissä on metsäisiä osuuksia.

Kurenkoskella maisematyyppi alkaa muuttua. Joen yläjuoksulla maisemassa ovat merkittäviä voimalaitokset, jokipenkat ovat loivempia ja metsäiset osuudet kasvavat. Viljelyaukeita ja vanhaa asutusta on, mutta se ei ole yhtä yhtenäistä kuin Ylisuvannolla. Lamminahon talonpoikaistila Niskakosken törmällä on poikkeuksellisen hyvin säilynyt esimerkki Oulujokivarren vanhasta rakennuskannasta.

Alueen varhaisesta asutuksesta kertovat muinaisjäännöslöydöt, jotka viittaavat kivikautiseen asutukseen ja pyyntiin. Huomattavia muinaisjäännöskohteita ovat Askolankangas ja Aho.[6]

Oulujokivarressa sijaitsevat Törmäkylän ja Partalankylän viljelysaukeat, Talliniemi ja Askolanniemi kuuluvat Oulujokivarren rantaosayleiskaavassa osoitettuun Ylisuvannon kulttuurimaisemavyöhykkeeseen. Alueen kuvauksen mukaan:

”Laajana yhtenäisenä kulttuurimaisemavyöhykkeenä on yleiskaavaan rajattu Askolannimestä kunnan rajaan saakka ulottuva ns. Ylisuvannon kokonaisuus. Ylisuvanto on myös maakuntakaavassa huomioitu maakunnallisesti arvokkaaksi kulttuurialueeksi. Vyöhyke muodostuu useista kulttuurimaisemallisesti merkittävistä maatilakeskuksista viljelysalueineen.”[7]

[6] Muhonen & Savolainen 2014.

[7] Oulujokivarren rantaosayleiskaava, Kaavaselostus 2007.

5.6 Yksittäiset arvokohteet

Oulujokivarsilla on maakunnallisesti ja paikallisesti arvokasta rakennuskantaa.

Selvitysalueen länsipuolella Oulujokivarsilla sijaitsevat kohteet:

- Aho (paikallisesti arvokas)
- Kukko-oja (maakunnallisesti arvokas MRKY 2015: R, M, S)
- Partala (paikallisesti arvokas)
- Ketola (maakunnallisesti arvokas MRKY 2015: R, H)
- Lusila (paikallisesti arvokas)
- Lohela (paikallisesti arvokas)
- Polvi (maakunnallisesti arvokas MRKY 2015: R, M, Ht)
- Kulma (paikallisesti arvokas)
- Koukkari (paikallisesti arvokas)
- Ylisuvannon entinen kansakoulu (paikallisesti arvokas)

Askolanniemessä sijaitsevat kohteet:

- Iso-Askola (maakunnallisesti arvokas MRKY 2015: R, M, S)
- Askonen (maakunnallisesti arvokas MRKY 2015: R, M, S)

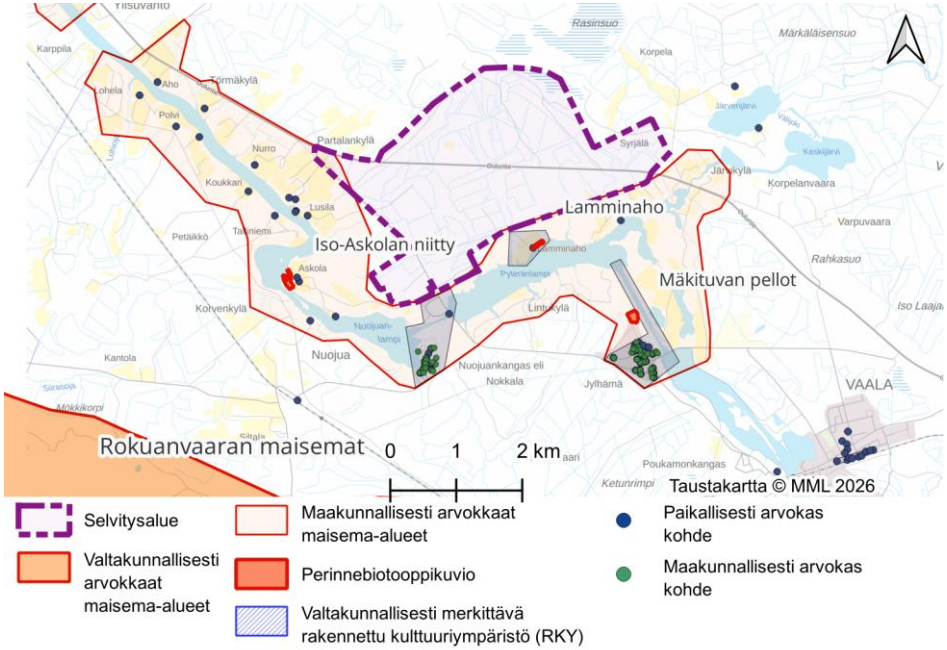
Selvitysalueen eteläpuolella Oulujokivarsilla sijaitsevat kohteet:

- Kantturanniemi (paikallisesti arvokas)
- Haaponiemi (paikallisesti arvokas)
- Nuojuan taimitarha (paikallisesti arvokas)
- Lamminaho (valtakunnallisesti arvokas)
- Järvikylän entinen kansakoulu (maakunnallisesti arvokas MRKY 2015: R, M, I)

5.7 Perinnemaisemat

Selvitysalueen lähituntumassa Oulujokivarsilla sijaitsee kolme perinnemaisema-aluetta. Ne liittyvät jokivarren viljelysalueisiin ja kuuluvat maakunnallisesti arvokkaaseen maisema-alueeseen.

- Iso-Askolan niitty
- Lamminaho
- Mäkituvan pellot

Kuva 101. Arvoalueet ja yksittäiset arvokohteet kartalla.

6 Yhteenveto

- Selvitysalueella maastonmuodot ovat loivapiirteisiä. Maasto laskee loivasti lounaaseen ja etelään Oulujoen suuntaan. Maisemassa ei erotu selkeitä maisemaa leimaavia maastonmuotoja.
- Keskeinen maisemaelementti alueella on selvitysalueen eteläpuolelta luoteen suuntaan kaartuva Oulujoki. Oulujokeen laskevat selvitysalueelta hiekkaiseen maaperään uurtuneet pienet sivu-uomat, raviinit, Karjalanoja ja Otermanoja.
- Oulujoessa sijaitsevat selvitysalueen kohdalla Nuojuan ja Jylhämän voimalaitokset. Vesivoimalaitosten rakentaminen on muuttanut jokimaisemaa. Oulujoen törmät ovat jyrkät varsinkin selvitysalueen lounaispuolella Nuojuanlammen ja Multilahden rannoilla.
- Selvitysalueella maisema on pääosin sulkeutunutta metsätalousmaisemaa. Avoimia maisematiloja on avosoilla ja hakkuuaukeilla sekä paikoin selvitysalueelle ulottuvilla viljelysaukeilla. Avoimina maisematiloina erottuvat myös Nuojuan voimalaitoksen sähköasemalle ja Nuojuankankaan sähköasemalle johtavat voimajohtokäytävät.
- Selvitysalueella ja sen lähialueilla vesivoimalaitokset patorakenteineen ja voimalinjat ovat jo entuudestaan osa maisemaa. Selvitysalueen halki kulkee useampi voimalinja. Alueen lounaiskulmalla on Nuojuankankaan sähköasema.
- Selvitysalueen eteläpuolella Oulujokivarressa sijaitseva *Lamminahon talonpoikaistila* on valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä. Oulujoessa sijaitsevat Nuojuan ja Jylhämän voimalaitokset kuuluvat valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä edustavaan kokonaisuuteen *Oulujoen ja Sotkamon reitin voimalaitokset*. Oulujokivarsilla on maakunnallisesti ja paikallisesti arvokkaita rakennuksia ja pihapiirejä. Selvitysalueella ei ole arvokkaaksi määriteltyä rakennettua kulttuuriympäristöä.
- Oulujokivarsi selvitysalueen lounais- ja eteläpuolilla kuuluu maakunnallisesti arvokkaaseen maisema-alueeseen *Oulujoen kulttuurimaisema ja voimalaitokset*.
- Valtatieltä 22 (Ouluntieltä) selvitysalueelle avautuvilla näkymillä tulee olemaan jatkossa merkitystä, kun selvitysalue muuttuu rakennetuksi alueeksi. Tienvarsinäkymät toimivat parhaimmillaan alueen ja paikkakunnan käyntikorttina tiellä liikkuville.

7 Lähteet

Kirjalliset lähteet ja internet-lähteet

Maisemanhoito. Maisema-aluetyöryhmän mietintö I. Ympäristöministeriö, Ympäristönsuojeluosasto, 1993

Muhonen, Matleena ja Savolainen, Mervi. *Kainuun kulttuurimaisemat ja maisemanähtävyydet. Valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitys- ja täydennysinventointi 2011–2013.* Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, 2014. https://pohjois-pohjanmaa.fi/wp-content/uploads/2020/09/4851.pdf (luettu 5.5.2026)

Museovirasto / Kulttuuriympäristön palveluikkuna. https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/mjreki/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=785010025 (luettu 25.5.2026)

Oulujoen historiaa. Vaala – Nuojua ulkoilureitti, Lumman lenkki. https://www.vaala.fi/wp-content/uploads/2020/01/Lumman_lenkki.pdf (luettu 5.5.2026)

Paikkatietoikkuna. Maanmittauslaitos. https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/ (luettu 5.5.2026)

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö. Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavan 2. vaihekaavan selvitys. Pohjois-Pohjanmaan liitto, 2015

Puustinen, Noora. Lamminahon rakennusperintö. Diplomityö, Oulun yliopisto, Arkkitehtuurin tiedekunta, 17.9.2014. https://www.senaatti.fi/app/uploads/2017/05/2591-lamminaho.pdf (luettu 13.10.2026)

Pyhänselkä-Nuojua 400 + 110 kilovoltin voimajohtohanke. Ympäristövaikutusten arviointiselostus 2018. https://www.ymparisto.fi/sites/default/files/documents/PyhanselkaNuojuatuulivoimahankkeenarviointiselostus.pdf (luettu 5.5.2026)

Siipola Pirjo. *Vaalan kulttuuriympäristöohjelma*. Alueelliset ympäristöjulkaisut 205. Kainuun ympäristökeskus, 2002

Vaalan kunta. Oulujokivarren rantaosayleiskaava. Kaavaselostus, kaavaehdotus 29.10.2007. https://kartat.sweco.fi/static/vaala/yleiskaava/liitteet/9_KAAVASEL.pdf (luettu 5.5.2026)

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY, Vaala. Museovirasto, https://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_list.aspx (luettu 5.5.2026)

VAMA 2021 Pohjois-Pohjanmaa. Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet. https://www.ymparisto.fi/sites/default/files/documents/VAMA%202021_16%20Pohjois-Pohjanmaa.pdf (luettu 5.5.2026)

Vanhat kartat. https://vanhatkartat.fi/ (luettu 5.5.2026)

Valokuvat

Valokuvat Kaisa Winblad ja Noora Kela, jos ei toisin mainita.

Kartat

Analyysikartat Veli-Pekka Väänänen.

